

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 8/1'2019

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 16 від 20 серпня

2019 р.) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 17 від 22 серпня 2019 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 30.08.2019

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

Е-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2019

© "Економіка. Фінанси. Право",

2019

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 8/1'2019

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

The journal has been assigned an International Identification Number ISSN 2409-1944.

Founders:

Audit firm "Analityk" jointly with Tavrian National University after V.I. Vernadskyi and the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 16 dated August 20, 2019) and the Academic Council of the Tavrian National University after V.I. Vernadskyi (Protocol № 17 dated August 22, 2019). Full or partial

reprint of the materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 30.08.2019

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analityk", 2019
© "Economics. Finances. Law",
2019

Typography: LLC "International Business
Center"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України, член ФІБАУ

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедрою менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільськогосподарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана Вячеславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою обліку та аудиту, Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Члени редакційної колегії з правових наук:

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Васильчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, економіко-правовий коледж, кафедра права

Дзюжа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, д.н.держ.упр., к.ю.н., доцент, завідувач кафедрою конституційного і міжнародного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Head of the Editorial Board of Economic Sciences:

Butynets Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Bondar Valerii Petrovych, Dr. Economics, managing partner of the audit firm "HLB UKRAINE", member of the Board of the Audit Chamber of Ukraine, member of the Ukrainian Federation of Professional Accountants and Auditors

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Vinichenko Ihor Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Economic Theory and Economics of Rural Economy Department of the Dnipro State Agrarian and Economic University

Datsii Oksandr Ivanovych, Dr. Economics, Professor, Head of the of Finance, Banking and Insurance Department of the Interregional Academy of Personnel Management (IAPM), Honored Worker of Education of Ukraine

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Biosources and Nature Management

Ivaniuta Vasyli Falymonovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Economic Department, Poltava University of Economics and Trade

Klymenyuk Mykola Mykolaiovych, Dr. Economics, Professor, Head of the Management and International Economic Relations Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Neveliev Oksandr Mykhailovych, Dr. Economics, Associate Professor

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiyi Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Redko Oksandr Yuriiovych, Dr. Economics, First Vice-Rector for the scientific and pedagogical work, Professor, Academician of National Academy of Statistics, Accounting and Audit

Suk Petro Leonidovych, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Accounting and Taxation Department of Separated Division of the National University of Biosources and Natural Resources of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute"

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, acting Rector of the Higher Educational Institution "International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"

Tsarenko Oksana Viacheslavivna, Dr. Economics, Professor, Head of the Accounting and Audit Department of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Nature Management of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Head of the Editorial Board of Law Sciences:

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Members of the editorial board of Law Sciences:

Bychkova Svitlana Serhiivna, Dr. Law, Professor, Head of the Civil Law and Process Department of the National Academy of Internal Affairs, Colonel of the Police

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Oksandrovyich, Dr. Law, Professor, Kyiv Cooperative Institute of Business and Law, Economics and Law College, Law Department

Dzuzha Oksandr Mykolaiovych, Dr. Law, Professor, Chief Scientist of the Research and Development work organization Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine

Klymenko Olena Viktorivna, Dr. Public Administration, PhD Law, Associate Professor, Head of the Constitutional and International Law Department of the Taurian National University after V.I. Vernadskyi

Kopan Olexsii Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Lead Researcher of the Pre-trial Investigation Problems Scientific Laboratory of the Educational-Scientific Institute № 1

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, member of the Civil Law Sciences Department of the Private Law and Entrepreneurship Research Institute after Academician F.H. Burchak of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Associate Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla

Frytskyi Yurii Olehovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Chief Editor

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Technical editor: Kutsiak Oksandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

<i>С.А. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОТИШНЯК.</i> Проект ефективної діагностики якості продукції, робіт	6
<i>І.Я. ТКАЧУК.</i> Демократичні інновації в незалежній Україні	10
<i>І.І. КРИВЕЦЬКИЙ.</i> Аналіз сучасного стану сільськогосподарських підприємств у контексті макроекономічного розвитку України	15
<i>О.О. ХАНДІЙ, В.С. КАЛЮЖНА, О.В.ОЛЬШАНСЬКИЙ.</i> Трансформація попиту на ринку праці під впливом цифровізації економіки та суспільства	19
<i>О.Є. ГРОМОВА, Н.С. ТЕРЕЙКОВСЬКА.</i> Концепція взаємозв'язку маркетингу та логістики	23
<i>І.М. СЕМЕНЕНКО.</i> Інституційне забезпечення сталого розвитку регіону: сутність і структура	26

CONTENTS

<i>S.A. TKACHENKO, O.M. POTYSHNIAK.</i> The project is an effective diagnostic quality products	6
<i>I.Y. TKACHUK.</i> Democratic innovation in independent Ukraine	10
<i>I.I. KRYVETSKYI.</i> Analysis of the current situation of agricultural enterprises in the context of macroeconomic development of Ukraine	15
<i>O.O. KHANDII, V.S. KALIUZHNA, O.V. OLSHANSKYI.</i> Transformation of labor market demand as a result of the impact of digitalizing the economy and society.....	19
<i>O.Y. HROMOVA, N.S. TEREIKOVSKA.</i> Concept of communication marketing and logistics	23
<i>I.M. SEMENENKO.</i> Institutional support of sustainable development of a region: essence and structure	26

ТКАЧЕНКОСергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

УДК 657

ПОТИШНЯК

Олена Миколаївна

ПРОЕКТ ЕФЕКТИВНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ, РОБІТ

THE PROJECT IS AN EFFECTIVE DIAGNOSTIC QUALITY PRODUCTS

д.е.н., доцент, в.о. ректора
Вищого навчального закладу
«Міжнародний
технологічний університет
«Миколаївська політехніка»

д.е.н., доцент, професор
кафедри, Харківський
національний технічний
університет сільського
господарства ім. Петра
Василенка

TKACHENKO Serhii Anatoliiovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Acting Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

POTYSHNIAK Olena Mykolaivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department, Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Доведено, що підвищення якості продукції та робіт виступає одним із найважливіших чинників зростання економічної ефективності процесу виробництва у об'єднаннях і на підприємствах. Обґрунтовано, що високий рівень якості може бути досягнутий тільки на основі систематичного його контролю та цілеспрямованого впливу на умови і чинники, які впливають на якість продукції у процесі виробництва. Аргументовано, що вироблення оперативних рішень, спрямованих на досягнення високого рівня якості, здійснюється на основі даних ефективної економічної діагностики, яка дозволяє щодня на основі оцінки стану виробництва та аналізу діючих факторів здійснювати управління і координацію процесу виготовлення готової продукції, вимагає дотримання завданої технології.

* * *

Повышение качества продукции выступает одним из важнейших факторов роста экономической эффективности процесса производства в объединениях и на предприятиях. Высокий уровень качества, может быть, достигнут только на основе систематического его контроля и целенаправленного воздействия на условия и факторы, влияющие на качество продукции в процессе производства. Выработка оперативных решений, направленных на достижение высокого уровня качества, осуществляется на основе данных эффективной диагностики, которая позволяет ежедневно на основе оценки состояния производства и анализа действующих факторов осуществлять управление, координацию процесса изготовления продукции, требует соблюдения заданной методики.

* * *

Improving the quality of products and works is one of the most important factors for increasing the economic efficiency of the production process in associations and enterprises. A high level of quality can be achieved only on the basis of its systematic control and purposeful influence on the conditions and factors that affect the quality of production (work) in the production process. The development of operational decisions aimed at achieving a high level of quality, is carried out on the basis of effective economic diagnostics, which allows daily, on the basis of an assessment of the state of production and comprehensive analysis of existing factors to manage, coordinate the process of production, requires adherence to the given technology. The key tasks of the effective economic diagnostics of product (work) quality in associations and enterprises are: determining the actual level of product (work) quality and comparing it with the planned quality level; identification of factors that influenced the quality of products; determining the impact of the work of individual in-house units on product quality as a whole; development of the most cost-effective directions and concrete measures for improving the quality of products (work). The quality of the finished products and work in the research and production associations and in the enterprises of the industry largely depends on the proper culture and purity of the production process. Work to maintain cleanliness and create the appropriate cultural level for the production process is an integral part of the defect-free manufacturing system for finished products. Therefore, in the effective diagnostics of the quality of work, attention should be paid to the cleanliness and order in the production and auxiliary premises, the state of technological equipment, public places, internal territory.

Ключові слова: ефективна діагностика, продукція, робота, ціль, якість

Ключевые слова: качество, продукция, цель, эффективная диагностика

Keywords: effective economic diagnostics, product, quality, target (aim), work

ВСТУП

Підвищення якості продукції та робіт виступає одним із найважливіших чинників зростання економічної ефективності процесу виробництва у об'єднаннях і на підприємствах. Високий рівень якості може бути досягнутий тільки на основі систематичного його контролю та цілеспрямованого впливу на умови і чинники, які впливають на якість продукції (роботи) у процесі виробництва. Здійснені опрацювання [1 - 4] фундують, вироблення оперативних рішень, спрямованих на досягнення високого рівня якості, здійснюється на основі інформаційних даних ефективної економічної діагностики, яка дозволяє щодня на основі оцінки стану виробництва та комплексного аналізу діючих факторів здійснювати управління, координацію процесу виготовлення продукції, вимагає дотримання завданої технології тощо.

МЕТА РОБОТИ

Корінними задачами (цілями) підсистеми дієвої економічної діагностики якості продукції (роботи) у об'єднаннях та підприємствах є: визначення фактичного рівня якості продукції (роботи) і зіставлення його із планованим рівнем якості; виявлення чинників, які вплинули на якість продукції; визначення впливу роботи окремих внутрішньозаводських підрозділів на якість продукції у цілому; розробка найбільш економічно ефективних напрямків та конкретних заходів стосовно підвищення якості продукції (роботи).

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження присвячене організації ефективної економічної діагностики якості продукції у виробничих об'єднаннях і на промислових підприємствах у умовах поглиблення ринкових відносин та посилення дії факторів впливу науково-технічного прогресу. Для економістів-бухгалтерів наведено: методіку ефективної економічної діагностики якості продукції об'єднань і підприємств та їх підрозділів; методологію проектування і впровадження функціонально розвинутої дієвої економічної діагностики якості продукту.

РЕЗУЛЬТАТИ

У процесі ефективної економічної діагностики у об'єднаннях та на підприємствах якості продукції (роботи) доцільно виявити допущені відхилення у завданому рівні якості, а також причини, у результаті яких відбулися ці відхилення. За цих умов слід дотримуватися такої послідовності проведення діагностики: встановити причини і фактори, які вплинули на якість продукції; визначити ступінь та напрямки впливу кожного фактора на якість роботи (продукції); оцінити кількісний вплив кожного фактора на показники, які характеризують якість роботи об'єднання і підприємства, його внутрішніх підрозділів, оперативно довести до керівництва об'єднання інформацію про допущені відхилення від планованого рівня якості; виробити заходи, які ведуть до поліпшення якісних характеристик готової продукції, ін.

Якість роботи, як правило, характеризується великим числом показників, тому у процесі ефективної

економічної діагностики доцільно вивчити ряд показників, які характеризують виробничо-господарську діяльність об'єднання (підприємства), й зробити цілісну оцінку якості роботи.

Під час визначення впливу якості роботи окремих внутрішньозаводських структурних підрозділів на якість роботи об'єднання (підприємства) у цілому необхідно розглядати тільки ті показники якості, на які зможе вплинути специфіка роботи даного підрозділу. У ході діагностики доцільно використовувати щоденні та декадні зведення оперативної звітності про вироблення продукції; відомості про якість продукції (роботи) окремих, внутрішньозаводських підрозділів; заявки, вимоги, претензії і пропозиції споживачів стосовно поліпшення якості продукції (роботи); накази та розпорядження керівництва, які стосуються якості продукції (роботи); матеріали групи суспільного контролю якості; інформацію за днем якості тощо.

Ефективну економічну діагностику якості продукції науково-виробничого об'єднання (підприємства промисловості) необхідно починати із вивчення інформаційних даних, про наявність рекламаций, повернень, які надійшли у технічне бюро відділу технічного контролю від цехів основного та допоміжного виробництва або від замовників суміжних підприємств тощо.

Джерелами інформаційних даних для проведення ефективної економічної діагностики можуть бути журнал обліку таких, які надійшли на промислове підприємство претензій за якістю і комплектністю продукції, яка виготовляється; журнал обліку претензій за якістю, комплектністю продукції, спрямованих постачальниками комплектуючих виробів і матеріалів; претензії замовників до якості, комплектності готової продукції, яка виготовляється.

Проводити ефективну (доцільну) економічну (господарську) діагностику (комплексний аналіз і оцінку) найдоцільніше у міру надходження рекламаций у відділ технічного контролю за формою, яка знаходить своє формування тощо.

Наведені у відомості (таблиці) інформаційні дані дозволяють працівникам відділу технічного контролю вивчити динаміку надходження претензій (рекламаций), з'ясувати (встановити) причини, винуватців та суму збитків за отриманими претензіями (рекламаціями), а отже, допоможуть їм своєчасно розробити й реалізувати необхідні заходи стосовно висунутих рекламаций.

У більш загальному вигляді ефективну економічну діагностику претензій, які надійшли у відділ технічного контролю промислового об'єднання (підприємства), слід здійснювати подекадно та у цілому за місяць.

Приведені інформаційні дані надають загальне уявлення про кількість таких, які надійшли на промислове підприємство претензій (рекламаций), дозволяють вивчити динаміку їх надходження. Однак для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, які усувають причини виникнення претензій у процесі ефективної економічної діагностики, бажано вивчити їх появу за місцями виникнення, тобто за цехами

та структурними підрозділами.

Отримана інформація дозволяє установити підрозділи, із вини яких надійшло найбільше рекламацій, і для відділу технічного контролю служить підставою вимагати від керівництва відповідних підрозділів прийняти заходи, спрямовані на підвищення якості готової продукції, яка випускається.

Під час діагностики слід мати на увазі, що вивчення таких рекламацій, які надійшли, неточно відображає стан якості продукції та роботи у цілому за виробничим об'єднанням (промисловим підприємством), оскільки споживачі не завжди пред'являють претензії виробникам продукції і у ряді випадків самі усувають наявні дефекти. Частина рекламацій пред'являється із запізненням тощо. Тому для більшої об'єктивності оцінки якості роботи виробничого об'єднання (підприємства промисловості) бажано проводити більш глибоку діагностику, тобто слід вивчити чіткість, зладженість, якість роботи окремих внутрішньозаводських підрозділів та простежити, як зі зміною якості їх роботи змінюється якість продукції у цілому по виробничому об'єднанню або промислому підприємству. Оцінку (аналіз) діяльності внутрішньозаводських структурних підрозділів і їх вплив на якість готової продукції та роботи найдоцільніше здійснювати за допомогою таких показників (критеріїв), як: питома вага продукції, прийнятої відділом технічного контролю із першого пред'явлення; кількість забракованих деталей, вузлів; кількість карт-дозволів на відхилення продукції від технічної документації; кількість нормо-годин, витрачених на забраковану продукцію, неякісне виконання робіт із вини цехів основного й допоміжного виробництв.

Проводити ефективну економічну діагностику слід подекадно, використовуючи інформаційні дані журналу з обліку виконаних робіт цехами основного і допоміжного виробництв, відомості про якість готової продукції, зведені відомості показників якості праці за системою бездефектної праці структурних підрозділів. Виконується діагностика за визначеною формою тощо.

Інформаційні дані таблиці дозволяють встановити, який вплив на показники якості продукції (роботи) за об'єднанням (підприємством) у цілому справила робота окремих його внутрішніх структурних підрозділів тощо.

Одним із показників, який характеризує якість роботи об'єднання (підприємства), на який у процесі ефективної економічної діагностики має бути звернуто особливу увагу, виступає рівень браку у виробництві. Досліджуючи із його допомогою дефекти, допущені у роботі, зіставляючи їх за різні періоди, встановлюють, наскільки погіршилася якість роботи, яка ефективність заходів, які вживаються для ліквідації браку і таке інше. Брак (як остаточний, так й виправний) у виробництві призводить до зменшення обсягу продукції, яка випускається, підвищення її собівартості та зниження рівня рентабельності. Ефективну (дієву) економічну діагностику браку найдоцільніше починати зі встановлення рівня браку у цехах основного і допоміжного виробництв, а потім у цілому за об'єднанням (підприємством). Це дозволить керівництву з'ясувати, які цехи працюють добре, а які – погано,

оцінити, яка ступінь впливу якості роботи окремих цехів на якість роботи об'єднання (підприємства) у цілому, а також своєчасно розробити та здійснити необхідні організаційно-технічні заходи, які ведуть до зниження рівня браку і поліпшення якості роботи. У машинобудуванні таку діагностику доцільно проводити подекадно на підставі даних журналів із обліку браку й зведених відомостей реєстрації «Актів про брак» у розрізі внутрішніх структурних підрозділів підприємства (об'єднання). Виконувати діагностику можливо за визначеною економіко-аналітичною таблицею тощо.

Інформаційні дані підсистеми ефективної економічної діагностики дозволяють керівництву відділу технічного контролю протягом місяця отримувати порівняльні характеристики роботи цехів за показником браку, установлювати підрозділи і тимчасові інтервали із найбільшим рівнем браку, а отже, надають можливість акцентувати увагу відповідних служб та підрозділів на найбільш неблагополучних ділянках процесу виробництва. Подальше поглиблення цілі ефективної економічної діагностики вимагає встановлення причин, категорій, видів і винуватців браку за окремими цехами, видами робіт й продукції. Джерелами початкової інформації при цьому можуть слугувати акти про брак, журнали реєстрації браку. Проводити продуктивну економічну діагностику доречно за сформованою формою тощо.

Економіко-аналітичні інформаційні дані відомості (таблиці) допоможуть керівництву виробничого об'єднання (підприємства промисловості) своєчасно з'ясувати, який цех і на якому замовленні допустив брак, які причини та категорія браку, на яких роботах він допущений, у разі необхідності провести потрібні організаційно-технічні заходи щодо ліквідації браку, втраг від нього.

Якість роботи виробничих об'єднань та підприємств промисловості, ступінь виконання ними виробничої програми багато у чому залежать від рівня організації їх діяльності. Ритмічна робота усіх внутрішніх структурних підрозділів – це гарантія випуску продукції завданого рівня якості. Навпаки, неритмічна робота веде до аритмічності плану виробництва і обумовлює недостатнє використання робочої сили та виробничих потужностей, зменшення обсягу і погіршення якості продукції, надмірне витрачання заробітної плати для оплати простоїв та доплат за роботу у надурочний час і за відхилення від нормальних умов роботи, втрати від браку та багато ін. Тому у процесі ефективної діагностики необхідно вивчити ритмічність виконання плану виробництва на підставі відсотка виконання декадних завдань із випуску продукції чи коефіцієнта ритмічності і простежити, як із їх зміною змінюється ступінь браку у загальному обсязі виготовленої продукції.

Як правило, в умовах неритмічної роботи ступінь браку в обсязі процесу генерації (виробництва) стає найбільш істотним у третю декаду місяця.

ВИСНОВКИ

Якість готової продукції і роботи у науково-виробничих об'єднаннях та на підприємствах промисловості багато у чому залежить від належної культури і

чистоти процесу виробництва. Робота із підтримки чистоти та створення відповідного культурного рівня процесу виробництва – складова частина системи бездефектного виготовлення готової продукції. Тому, під час ефективної діагностики якості роботи увагу слід звернути на те, які чистота і порядок у виробничих і допоміжних приміщеннях, який стан технологічного обладнання, місць громадського користування та внутрішньої території тощо.

Список использованных источников

1. Ткаченко С.А., Потішняк О.М. Значення методологічного забезпечення ефективної економічної діагностики у двофункціональному еволюціонуванні економіко-аналітичних підрахунків. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 6/3. С. 29-32.

2. Ткаченко С.А., Потішняк О.М. Ідея методології ефективної економічної діагностики. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 6/2. С. 49-52.

3. Ткаченко С.А., Потішняк О.М. Квінтесенція ефективного управління, амплуа економічної діагностики у системі ефективного координування виробничо-господарською діяльністю. *Економіка. Фінанси. Право*.

2018. № 6. С. 38-41.

4. Ткаченко С.А., Потішняк О.М. Непривіальності ефективної економічної діагностики. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 6/1. С. 4-7.

References

1. Tkachenko S.A., Potyshniak O.M. The value of methodological support for effective economic diagnostics in the two-functional evolution of economic and analytical calculations. *Economics. Finances. Law*. 2018. № 6/3. pp. 29-32. (in Ukrainian).

2. Tkachenko S.A., Potyshniak O.M. The idea of a methodology for effective economic diagnostics. *Economics. Finances. Law*. 2018. № 6/2. pp. 49-52. (in Ukrainian).

3. Tkachenko S.A., Potyshniak O.M. The quintessence of effective management, the role of economic diagnostics in the system of effective coordination of production and economic activities. *Economics. Finances. Law*. 2018. № 6. pp. 38-41. (in Ukrainian).

4. Tkachenko S. A., Potyshniak O.M. Nontriviality of effective economic diagnostics. *Economics. Finances. Law*. 2018. № 6/1. pp. 4-7. (in Ukrainian).

ТКАЧУК

Ірина Ярославівна
Tkachuk.Iryna.IT@gmail.com

УДК [330.83:336:061.2] (477)

к.е.н., доцент, Університет
банківської справи

ДЕМОКРАТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

DEMOCRATIC INNOVATION IN INDEPENDENT UKRAINE

TKACHUK Iryna Yaroslavivna – PhD in Economics, Associate Professor, University of Banking

У статті висвітлено зміст концепту «інновації», виділено в його межах поняття «демократичні інновації». Висвітлено причини виникнення демократичних інновацій та їх роль у залученні громадян до процесу прийняття державних рішень. Розглянуто основні види демократичних інновацій в світі. Визначено найважливіші демократичні інновації, що було запроваджено в незалежній Україні, розкрито передумови їх появи та нормативно-правове регламентування. Припущено, що запровадження демократичних інновацій може суттєво впливати на методологію дослідження фінансів громадянського суспільства.

* * *

В статье освещено сущность концепта «инновации», выделено в его пределах понятие «демократические инновации». Освещены причины возникновения демократических инноваций и их роль в привлечении граждан к процессу принятия государственных решений. Рассмотрены основные виды демократических инноваций в мире. Определены важнейшие демократические инновации в независимой Украине, раскрыты предпосылки их появления и нормативно-правовое регламентирование. Предположены, что введение демократических инноваций может существенно влиять на методологию исследования финансов гражданского общества.

* * *

The existing of developed civil society is impossible without democracy and the constitutional state. Therefore, democratic innovations are inherent for it. Democratic innovations significantly change the conditions of functioning of the institutions of the civil society and affect the methodology of the study of civil society finances. Thus, it is important to explore democratic innovations, identify their essence and points of "touch" with civil society. This will allow to understand their impact not only on the activities of civil society institutions, but perspectively on the methodology of investigation of the finances of the civil society.

The purpose of the article is to expose the content of democratic innovation in Ukraine in the context of civil society finance research. The article describes the content of the concept of "innovation", highlighted within its concept the concept of "democratic innovation". It is noted that democratic innovation is a new practice and significantly contributes to the involvement of citizens in the decision-making process.

The list of the most significant democratic innovations introduced in independent Ukraine is offered. These included a referendum, an association of co-owners of apartment buildings; e-government system; participation budget; public hearings; endowments; crowdfunding; public-private partnership; creation of foreign funds; introduction of inclusive elements of public administration; social networks, social media groups etc. The reasons and prerequisites for their occurrence (introduction) are described and the legal regulation of their existence is considered. The assumption about the prospect of further study of the impact of democratic innovation on changing the methodology of the civil society finance research is made.

Ключові слова: інновації, демократичні інновації, громадянське суспільство, фінанси громадянського суспільства

Ключевые слова: инновации, демократические инновации, гражданское общество, финансы гражданского общества

Keywords: innovation, democratic innovation, civil society, civil society finances

ВСТУП

Інститути громадянського суспільства (далі – ІГС), функціонуючи у мінливому середовищі, вбирають особливості суспільства, до якого належать та відображають всі зміни, що в ньому відбуваються: від демографічних до організаційних. Як і будь-яке явище, що є на стільки чутливим до змін, ІГС рефлексують на інновації.

Оскільки розвинене громадянське суспільство (далі – ГС) є неможливим без демократії та правової дер-

жави, йому притаманні саме демократичні інновації, які суттєво змінюють умови функціонування інститутів ГС та впливають на методологію дослідження фінансів ГС. Саме тому важливо дослідити демократичні інновації, визначити їх суть та точки «дотику» з ГС, щоб зрозуміти їх вплив не лише на діяльність ІГС, але й на методологію дослідження фінансів ГС.

Дослідження інновацій є популярним серед українських та іноземних науковців, в тому числі серед дослідників фінансів. Вагомий внесок у дослідження ін-

новацій як явище здійснили такі відомі у світі науковці як Г. Байокі, Т. Брайян, Е. Гануза, М. Додгсон, П. Друкер, П. Квінтас, Д. Мессі, Д. Уїлд, Е. Ульвік, Й.-А. Шумпетер та ін. Певний внесок у розвиток теорії інновацій внесли і вітчизняні вчені, а саме: Ю. Буковецька, О. Лапко, Т. Скрипко, Л. Федуловата ін. Також деякі науковці досліджували проблематику демократичних інновацій (Б. Гайсель, С. Елстаб, О. Ескобар, Г. Сміт та ін.). Однак варто зауважити, що досі вони не досліджувалися у зв'язках із функціонування ІГС та дослідженням фінансів ГС.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є розкрити зміст демократичних інновацій в Україні у контексті дослідження фінансів громадянського суспільства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети було використано низку методів наукового дослідження, а саме: аналіз (для виявлення особливостей правового регламентування запровадження різних демократичних інновацій в Україні та при дослідженні наукових підходів до трактування категорії «демократична інновація»); графічний (для наочного відображення поділу підходів до трактування категорії «інновація»); індукція та дедукція (при формуванні висновків).

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження концепту демократичних інновацій в контексті організації та функціонування фінансів ГС вимагає розгляду можливих підходів до трактування понять «інновації» та «демократичні інновації».

Вперше використав поняття «інновація» Й.А. Шум-

Рис. 1. Поділ підходів до трактування суті інновацій [6]

Зауважимо, що частіше науковцями ведеться дискурс стосовно суті, цілей, класифікації цілей. Значно рідше досліджуються причини виникнення інновацій. У цьому контексті цікавим є підхід до пояснення причин виникнення інновацій, запропонований Ю. Буковецькою. Так, на думку науковиці, причини інновацій можуть бути як зі сторони попиту (застарілість попередніх технологій, продуктів; ресурсна обмеженість товарів за застарілою технологією (до прикладу, енергетична криза); наслідування «передових» за потребами), так і зі сторони пропозиції (ресурси, вивільнені в результаті надвиробництва; розвиток і досягнення науки; імпорт технологій та технічних знань), а отримання конкурентних переваг можливе тільки за умов постійного вдосконалення [8, с. 34]. Таке розуміння причин інновацій, яке автором було використане до виробничої сфери, є можливим у своєму зас-

петером, який відділив його від поняття «винахід». Він зазначав, що інновація є можливою без будь-чого, що ми можемо ідентифікувати як винахід, водночас винахід зовсім необов'язково спричиняє інновацію [5]. Після Й. Шумпетера було здійснено величезну кількість спроб трактувати поняття «інновація».

Сучасна наука демонструє надзвичайну різноманітність підходів до трактування суті і цілей інновацій. Зважаючи на велику кількість підходів до трактування самої суті поняття «інновація», існує також і значна кількість наукових підходів, що здійснюють спробу інтерпретувати ці підходи.

Найбільш загально інновації поділяють на дві великі групи: інновації продукту та інновації процесу. Інновації продукту являють собою акт залучення чогось нового на ринок, що покращує асортимент та якість продукції; інновації процесу – це новий спосіб виготовлення чи доставки товарів та послуг.

О. Лапко підходи до пояснення змісту інновацій поділив на дві великі групи. Перша група трактує інновації як статичне явище. Відповідно, інновації розглядаються як кінцевий результат інноваційної діяльності. Друга – як динамічний процес - інновація розуміється як процес упровадження нововведень, в якому винахід або ідея набувають нового економічного змісту [10].

Водночас на сьогодні існує підхід до інтерпретації розуміння інновацій, який всі інновації поділяються на 3 групи відповідно того, на чому акцентується увага, а саме на: процесі здійснення інновацій, результаті інновацій та змінах, до яких інновації призводять (рис. 1) [6].

тосунку і до сфери ГС, для якого теж характерним є існування конкурентного середовища. Таким чином, нещодавно серед видів інновацій виділився ще один їх підвид, а саме демократичні інновації, які заслуговують на окрему увагу науковців.

Демократичні інновації є новим концептом, який дуже обмежено використовувався науковцями до 2000, а справжнього поширення набув тільки після 2010 [2]. Перше визначення поняття «демократичні інновації», яке набуло широкого поширення було надано Г. Смітом. Відповідно, демократичні інновації – «інституції, спеціально розроблених для посилення та поглиблення участі громадян у процесі прийняття політичних рішень» [7].

Б. Гейсель стверджує, що демократичні інновації є «новою практикою, свідомо та цілеспрямовано впровадженою для покращення якості демократичного

врядування у будь-якій конкретній державі, незалежно від того, чи вже була вона випробувана в іншій державі». Крім того, науковиця зазначає, що демократичні інновації «залучають громадян до процесу прийняття рішень» [3].

Демократичні інновації є на стільки новим явищем, що досі немає жодної загальноприйнятої чи навіть прийнятої їх класифікації. Розглянемо підходи до їх класифікування, що розроблені найбільш авторитетними, на нашу думку, науковцями.

А. Мішель стверджує, що всі демократичні інновації можна поділити на два типи, перший спрямований на результат і гарантує, що рішення будуть прийняті серйозно, другий – фокусується на самому процесі прийняття рішення, тож, формування рішення є важливішим за результат. Об'єднуючи ці два типи демократичних інновацій, дослідник здійснює групування всіх демократичних інновацій на 4 типи: референдуми, спільне вироблення політики, консультативні опитування та дорадчі форуми [4]. Варто зауважити, що такий підхід є доволі «грубим», оскільки між цими видами демократичних інновацій немає чітко визначених меж. До прикладу, консультативні опитування та дорадчі форуми можна віднести до спільного вироблення політики.

Г. Сміт у своїй книзі «Демократичні інновації: розробка інститутів для участі громадян» подає типологію демократичних інновацій, що включає такі їх види як народні збори, міні-пабліки, бюджети участі, пряме (обов'язкові референдуми), електронна демократія [7]. Такий поділ демократичних інновацій є доволі чітким та ясним, проте, як зауважують С. Елстаб та О. Ескобар, на основі власного дослідження публікацій, що присвячені демократичним інноваціям, він не є надто поширеним [2]. Їх кропіткий аналіз демонструє згадування у наукових публікаціях тих чи інших видів демократичних інновацій. Так, за результатами дослідження, найбільш згадуваними у наукових публікаціях є «бюджет участі» (60 %), «референдум» та «ініціативи громадян» згадувалися теж часто – у 43 % публікацій, так само, як і «журі громадян» – 41 %. Натомість такі види демократичних інновацій як «збори громадян», «міні-пабліки» та «секції громадян» значно рідше (17 %, 19 %, 19 % відповідно) [2].

Б. Гейсель всі демократичні інновації поділяє на три великі групи [3]:

1. Пряма демократія. Громадяни, представники суспільства беруть безпосередню участь у вирішенні важливих державних справ, навіть приймають певні рішення, висловлюючи свою волю шляхом голосування.

2. Спільне та мережеве управління. Політичні представники діляться своїми можливостями щодо прийняття рішень з іншими політичними акторами (громадяни, громадянське суспільство або бізнес-групи). Прикладами такого управління є бюджети участі, де громадяни мають можливість висловити своє бачення стосовно організації місцевих фінансів [3]. В Україні ця група представлена бюджетами участі в окремих містах, де кожен охочий, що має право голосу, може підтримати певний проект, поданий громадянами, представниками громадянського суспільства тощо, а також спільними громадянськими радами при органах виконавчої влади.

3. Консультативно-дискусивні процедури («міні-пабліки»). Являють собою процедури, в яких публічні питання обговорюються серед простих громадян для надання порад політичним представникам. Вони можуть мати різноманітні форми, серед яких найбільш поширеними є громадські слухання, а також інші події, що дозволяють обмінюватися інформацією. Метою таких заходів може бути виявлення колективних цілей, розробка альтернативних варіантів досягнення спільних цілей, вирішення конфліктів, обговорення компромісних рішень тощо [3].

Демократія є настільки популярною у розвиненому світі формою правління, що кількість способів та видів залучення громадян до процесу прийняття рішень зростає чи не кожного дня. Тому серед науковців стає популярним не класифікувати демократичні інновації, а надавати їх перелік, як це зробили Г. Байоккі та Е. Гануза. Науковці зазначають, що демократичні інновації покривають широкий спектр різноманітних інструментів, серед яких виділяють бюджети участі, журі громадян, дорадчі опитування, референдуми, міські збори, Інтернет-форуми громадян, електронна демократія, публічні бесіди, навчальні гуртки, розробка політики спільної роботи, альтернативні вирішення суперечок тощо [1, с. 39]. Вважаємо, що такий підхід не є у повному розумінні коректним, оскільки за своєю природою різні види демократичних інновацій суттєво різняться. Проте в умовах, про які говорилося раніше (швидке зростання кількості використовуваних у світі видів демократичних інновацій, що пов'язано із популярністю ідей та переосмисленням суті демократії), він є доволі прийнятним.

Для України, яка у історичному ракурсі лиш недавно стала незалежною та демократичною державою, швидке зростання видів інструментів (як їх називають Г. Байоккі та Е. Гануза) демократичних інновацій також є притаманним.

Починаючи з 1991 р., коли 1 грудня вперше було застосовано таку демократичну інновацію, як референдум (референдум про Незалежність), в Україні було запроваджено велику кількість демократичних інновацій, які покривають фактично весь спектр демократичних інновацій, що існує в інших країнах. Проте ступені їх запровадження, дієвості, використання та наукової розробки можуть суттєво різнитися.

Вважаємо, що найбільш вагомими демократичними інноваціями в українській практиці є: ОСББ; система електронного врядування; бюджет участі; громадські слухання; ендавменти; краудфандинг; державно-приватне партнерство; створення іноземних фондів (Active citizens from British council; National Democratic Institute; USAID; Hans Seidel); впровадження інклюзивних елементів управління суспільством; соціальні мережі, групи в соціальних мережах тощо. Цей перелік не претендує на вичерпність, адже кількість демократичних інновацій неспинно зростає. До того ж, зауважимо, що перелік містить демократичні інновації як вищого рівня, так і їх підвиди.

Впровадження кожної демократичної інновації мало свої наслідки як загалом для суспільства та держави, так і для ГС зокрема, в тому числі це стосується і фінансів ГС. Хронологія їх впровадження, та відображення існування в законодавстві відображено у табл. 1.

Причини/передумови запровадження найвагоміших в Україні демократичних інновацій

[складено автором]

Демократична інновація	Причина/передумови існування	Закріплення в НПА
Референдуми	Одна з основ демократії	<i>Сучасне регламентування:</i> Конституція України [9, ст. 38]
Створення іноземних фондів, Active citizens from British council, Hanss Seidel, тощо	Глобалізація, розвиток демократії в світі, вимога часу	Право на співпрацю та отримання фінансування НУО від цих фондів надається спеціальними НПА, що регулюють діяльність цих організацій. Винятком є політичні партії, яким заборонено отримувати фінансування від іноземних донорів.
Громадські слухання	Демократизація	ЗУ «Про місцеве самоврядування» [16, ст. 13]
ОСББ	Необхідність активізації процесу залучення населення до самоорганізації та створення дієвого власника житла, забезпечення схоронності житлового фонду	ЗУ «Про Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків» [17]
Ендавменти	Глобалізація	<i>Первинне запровадження:</i> ЗУ «Про податок з доходів фізичних осіб» [18, ст.9] <i>Сучасне регламентування:</i> Податковий кодекс України [11, ст. 170.7.5] ЗУ «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [12, ст. 5]
Соціальні мережі, групи в соціальних мережах	Розвиток сучасних технологій	Не регламентовано законодавством
Краудфандинг	Розвиток сучасних технологій, глобалізація	Відсутність належного законодавчого регламентування
Електронні звернення	Глобалізація, вимога часу	<i>Первинне запровадження:</i> «Про внесення змін до ЗУ «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції» [14] <i>Сучасне регламентування:</i> ЗУ «Про звернення громадян», ст. 5 [15, ст. 5]
Електронні петиції	Глобалізація, вимога часу	Указ Президента України «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України» [20]; ЗУ «Про звернення громадян» [15]
Бюджет участі	Децентралізація, демократизація, глобалізація	«Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації»: Розпорядження КМУ [21]
Державне фінансування політичних партій	Вимога міжнародних інституцій (Група держав проти корупції, Венеціанська комісія, Організація економічного співробітництва та розвитку, ОБСЄ, Бюро демократичних інститутів та прав людини та Міжнародний фонд виборчих систем)	ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидію політичній корупції» [13]; ЗУ «Про політичні партії в Україні» [19]
Електронна демократія	Глобалізація, вимоги міжнародних організацій	«Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації»: Розпорядження КМУ [21]

ВИСНОВКИ

Демократичні інновації є відносно новим концептом, який набирає популярності в Україні й світі. Демократичні інновації були створені для посилення участі громадян у процесі прийняття рішень, а отже, є такими, що суттєво сприяють розвитку демократії.

Найбільш вагомими серед впроваджених в українську практику демократичних інновацій є референдум; ОСББ; система електронного врядування; бюджет участі; громадські слухання; ендавменти; краудфандинг; державно-приватне партнерство; створення іноземних фондів; впровадження інклюзивних елементів управління суспільством; соціальні мережі, групи в соціальних мережах тощо.

Кожна із зазначених демократичних інновацій мала специфічні причини виникнення, проте характеризується і суттєвими наслідками запровадження, які стосуються в тому числі і ГС України, його фінансів загалом та методології дослідження фінансів ГС зокрема. Зважаючи на це перспективним вважаємо подальше дослідження впливу демократичних інновацій на зміну методології дослідження фінансів ГС.

Список використаних джерел

1. Baiocchi G., Ganuza E. *Popular democracy: The paradox of participation*, Stanford, CA.: Stanford University Press, 2017.
2. Elstob S., Escobar O. *A Typology of Democratic Innovations. Paper for the Political Studies Association's*

Annual Conference, 10th-12th April 2017, Glasgow, 2017. URL: <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2017/A%20Typology%20of%20Democratic%20Innovations%20-%20Elstubb%20and%20Escobar%202017.pdf>

3. Geissel B. On the evolution of Democratic Innovations. Prepared for delivery at the 21st World Congress of Political Science, Santiago, July 12 to 16, 2009. URL: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_150.pdf

4. Michels, A. Innovations in democratic governance-How does citizen participation contribute to a better democracy? International Review of Administrative Sciences. DOI: 10.1177/0020852311399851.

5. Schumpeter J.A. Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process. New York: McGraw-Hill, 1939.

6. Siauliai A. The Essence of the Concept of "Innovation" as an Economic Category. Economic Systems Management: Electronic Scientific Journal. 2013. URL: [Http://Www.Uecs.Ru](http://Www.Uecs.Ru)

7. Smith G. Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

8. Буковецька Ю.І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій. Економічний аналіз. 2014. Том 17. № 1. С. 32-37.

9. Конституція України: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

10. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. К., 1999. 254 с.

11. Податковий кодекс України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

12. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>

13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19>

14. Про внесення змін до Закону України "Про звернення громадян" щодо електронного звернення та електронної петиції: ЗУ. Документ 577-VIII від 02.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19>

15. Про звернення громадян: Закон України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%>

16. Про місцеве самоврядування: ЗУ Документ 280/97-ВР від 11.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

17. Про Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків: Закон України. Документ 2866-III. Редакція від 19.07.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>

18. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України. Документ 889-IV від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15/ed20030522>

19. Про політичні партії в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>

20. Про порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України: Указ Президента країни. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015>

21. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. №797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80/ed20171108#n32>

References

1. Baiocchi G., Ganuza E. Popular democracy: The paradox of participation, Stanford, CA.: Stanford University Press, 2017.

2. Elstubb S., Escobar O. A Typology of Democratic

Innovations. Paper for the Political Studies Association's Annual Conference, 10th-12th April 2017, Glasgow, 2017. URL: <https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/conference/papers/2017/A%20Typology%20of%20Democratic%20Innovations%20-%20Elstubb%20and%20Escobar%202017.pdf>

3. Geissel B. On the evolution of Democratic Innovations. Prepared for delivery at the 21st World Congress of Political Science, Santiago, July 12 to 16, 2009. URL: http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_150.pdf

4. Michels, A. Innovations in democratic governance-How does citizen participation contribute to a better democracy? International Review of Administrative Sciences. DOI: 10.1177/0020852311399851.

5. Schumpeter J.A. Business Cycles: A Theoretical, Historical, and Statistical Analysis of the Capitalist Process. New York: McGraw-Hill, 1939.

6. Siauliai A. The Essence of the Concept of "Innovation" as an Economic Category. Economic Systems Management: Electronic Scientific Journal. 2013. URL: [Http://Www.Uecs.Ru](http://Www.Uecs.Ru)

7. Smith G. Democratic innovations: Designing institutions for citizen participation, Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

8. Bukovetska Yu. The modern approaches for the defining of the nature and classification of innovations. Economic analysis. 2014. Vol. 1. pp. 32-37 [in Ukrainian].

9. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]

10. Lapko O. Innovative activity in the system of state regulation. Kyiv, 1999. 254 p. [in Ukrainian].

11. Tax Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian]

12. Law of Ukraine on charitable activities and charitable organizations № 5073-VI. (2016, October 6). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> [in Ukrainian]

13. Law of Ukraine On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine on Preventing and Combating Political Corruption № 731-VIII. (2015, October 8). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-19> [in Ukrainian]

14. Law of Ukraine On amendments to the Law of Ukraine "On Citizens' Appeals" regarding e-petition and e-petition № 577-VIII (2015, July 2). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-19> [in Ukrainian]

15. Law of Ukraine On the appeal of citizens № 393/96-BP (1996, October 2). URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]

16. Law of Ukraine On local government № 280/97-BP (1997, June 21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]

17. Law of Ukraine on Unification of co-owners of apartment buildings № 2866-III (2001, November 29). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14> [in Ukrainian]

18. Law of Ukraine On the personal income tax № 889-IV (2003, June 22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-15/ed20030522> [in Ukrainian]

19. Law of Ukraine on Political Parties in Ukraine № 2365-III. (2018, October 1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> [in Ukrainian]

20. Presidential Decree On the procedure for consideration of an electronic petition addressed to the President of Ukraine № 523/2015 (2015, August 28). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015> [in Ukrainian]

21. The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Concept of e-democracy development in Ukraine and the plan of measures for its implementation №797-p. (2017, November 8). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80/ed20171108#n32> [in Ukrainian]

КРИВЕЦЬКИЙ

Ігор Ігорович

i.kryvetskyi@ukr.net

УДК 338.432:338.436:330.34(477)

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**ANALYSIS OF THE CURRENT SITUATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF MACROECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE**викладач, Львівський
університет бізнесу та
права**KRYVETSKYI Ihor Ihorovich** – Lecturer, Lviv University of Business and Law

У статті охарактеризовано значення сільського господарства для економіки України. Досліджено сучасні умови господарювання аграрних підприємств. Проаналізовано зв'язки між розвитком сільського господарства, зокрема особливостями функціонування сільськогосподарських підприємств, та макроекономічними тенденціями. Виявлено вплив основних показників функціонування сільськогосподарських підприємств та аграрного сектору на валовий регіональний продукт і наявний дохід населення.

* * *

В статье охарактеризовано значение сельского хозяйства для экономики Украины. Исследованы современные условия хозяйствования аграрных предприятий. Проанализированы связи между развитием сельского хозяйства, в частности особенностями функционирования сельскохозяйственных предприятий, и макроэкономическими тенденциями. Выявлено влияние основных показателей функционирования сельскохозяйственных предприятий и аграрного сектора на валовой региональный продукт и доход населения.

* * *

The development of competitive agricultural enterprises is a vital prerequisite for the socio-economic development of Ukraine and its security. Realizing its powerful potential, the agricultural sector provides employment for the population, mainly in rural areas and stimulates the active functioning of related industries. The spread of globalization is making significant adjustments to the processes of agricultural activity, constantly complementing them with new technical, technological, information and organizational capabilities that must be taken into account by all participants in the agricultural sector, as well as by representatives of state structures at all levels of the relevant departmental direction. Moreover, in the current conditions of European integration, agrarian market actors have to adapt to a number of external factors.

The purpose of the paper is to analyze of the current state of agricultural enterprises in the context of macroeconomic development of Ukraine.

The agricultural sector of the Ukrainian economy plays an extremely important role for the Ukrainian economy. The number of economic entities and persons employed in agriculture in Ukraine is constantly changing. It is important to note the significant structural changes observed in agricultural output, in particular since 2000 the share of non-financial corporations and general government changed from 38.2 % to 60.5 % in 2017. Accordingly, the share of households - from 61.8 % in 2000 to 39.5 % in 2017. Crop production continues to significantly dominate the structure of agricultural production. The activities of agricultural enterprises are influenced by a number of different external factors, among which the weather conditions that determine yields are particularly sensitive to crop production enterprises. To identify quantitative relations between the development of agriculture, in particular, the features of the functioning of agricultural enterprises, and macroeconomic trends, we used dynamic balance cross-sectional regression as a powerful tool for multivariate dynamic regression modeling.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, аграрний сектор, економічна система, розвиток

Ключевые слова: сельскохозяйственные предприятия, аграрный сектор, экономическая система, развитие

Keywords: agricultural enterprises, agrarian sector, economic system, development

ВСТУП

Розвиток конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств є вагомим передумовою для соціально-економічного розвитку України та її безпеки. Реалізуючи свій потужний потенціал, аграрний сектор забезпечує зайнятість населення, створює передумови для розвитку сільських територій та стимулює активне функціонування суміжних галузей. Поширення глобалізаційних явищ вносить значні корективи у процеси ведення сільськогосподарської діяльності, постійно доповнюючи їх новими можливостями техніко-технологічного, інформаційного та організаційного характеру, що неодмінно повинні враховувати усі учасники аграрного сектору, а також представники державних

структур усіх рівнів відповідного відомчого спрямування. Крім того, суб'єкти аграрного ринку в сучасних умовах євроінтеграції змушені адаптуватися до дії низки зовнішніх чинників.

МЕТА РОБОТИ полягає в аналізі сучасного стану сільськогосподарських підприємств у контексті макроекономічного розвитку України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано методи аналізу і синтезу, багатофакторного динамічного регресійного моделювання. Дослідження базується на офіційних даних Державної служби статистики України та Інтернет-представництва Міністерства аграрної політики та продовольства України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аграрний сектор відіграє надзвичайно важливу роль для економіки країни. Кількість суб'єктів господарювання і зайнятих у сільському господарстві України постійно варіює (табл. 1).

У 2017 р. налічувалося 76,6 тис. суб'єктів господарювання, з яких: 50,1 тис. підприємств, де працювало 593 тис. осіб та 26,5 тис. фізичних осіб-підприємців, до яких було задіяно 42,7 тис. зайнятих. Лівову частку аграрного потенціалу формують підприємства, на яких зосереджено: 65,4 % від загальної кількості суб'єктів;

93,3 % зайнятих і 97,2 % найманих працівників; 97,5 % виробленої продукції; 97,2 % обсягу реалізованої продукції; 97,6 % доданої вартості [1].

Важливо відзначити вагомні структурні зміни, що простежуються у випуску сільськогосподарської продукції, зокрема з 2000 р. частка нефінансових корпорацій та сектору загальнодержавного управління змінилася з 38,2 % до 60,5 % у 2017 р. Відповідно, частка домашніх господарств – з 61,8 % у 2000 р. до 39,5 % у 2017 р. (табл. 2).

Таблиця 1

Кількість суб'єктів господарювання, зайнятих і найманих працівників, що працюють у сільському господарстві України, 2010-2017 рр. [сформовано за [1]]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів господарювання (усього, од.)	80321	61488	68497	71058	75660	79284	74620	76593
підприємств (од.)	50666	41677	47656	49848	46012	46744	44998	50115
фізичних осіб-підприємців (од.)	29655	19811	20841	21210	29648	32540	29622	26478
Кількість зайнятих працівників (усього, тис. осіб)	811,7	750,9	751,5	726,2	733,4	642,6	658,8	635,7
на підприємствах (тис. осіб)	768,3	714,6	712	687,2	628,9	597,6	614,3	593
у фізичних осіб-підприємців (тис. осіб)	43,4	36,3	39,5	39	104,5	45	44,5	42,7
Кількість найманих працівників (усього, тис. осіб)	738,5	727,5	716,4	669,9	670,9	581,8	598,2	574,2
на підприємствах (тис. осіб)	724,8	711	697,8	652,1	596	569,4	583,4	558,1
у фізичних осіб-підприємців (тис. осіб)	13,7	16,5	18,6	17,8	74,9	12,4	14,8	16,1

Таблиця 2

Структура випуску сільського господарства, 2000-2017 рр. (% до підсумку) [сформовано за [1]]

	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Нефінансові корпорації та сектор загальнодержавного управління	38,2	39,2	50	54,4	56,5	60,2	60,7	60,5
Домашні господарства	61,8	60,8	50	45,6	43,5	39,8	39,3	39,5

Продукція рослинництва продовжує і далі суттєво домінувати у структурі сільськогосподарського виробництва 2017 р. [1]:

– у сільськогосподарських підприємствах – 108,6 млрд. грн., у постійних цінах 2010 р. (77,3 %); продукція тваринництва – 31,9 млрд. грн.;

– у фермерських господарствах – 20,3 млрд. грн. (93,5 %); продукція тваринництва – 1,4 млрд. грн.;

– у господарствах населення – 70,9 млрд. грн. (65,2 %); продукція тваринництва – 37,7 млрд. грн.

Діяльність аграрних підприємств піддається впливу низки різних зовнішніх чинників, серед яких особливо відчутними для підприємств сфери рослинництва є погодні умови, що визначають урожайність (рис. 1).

Проте у господарствах населення ці коливання є менш відчутними (рис. 2).

Для виявлення кількісних зв'язків між розвитком сільського господарства, зокрема особливостями функціонування сільськогосподарських підприємств, та макроекономічними тенденціями, вважаємо доцільним використання динамічної балансової кросс-секшн регресії, як вагомого інструмента багатofакторного динамічного регресійного моделювання. В якості множини показників відібрано на основі експертних оцінок 20 вхідних (незалежних a_n) вагомих показників функціонування сільськогосподарських підприємств і аграрного сектору України загалом (продуктивність праці

у сільськогосподарських підприємствах, зайнятих у рослинництві (a_1) та зайнятих у тваринництві (a_2); кількість зайнятого населення у сільському господарстві (a_3); наявність тракторів (a_4), зернозбиральних комбайнів (a_5), установок та апаратів для доїння корів у сільськогосподарських підприємствах (a_6); валовий збір культур зернових та зернобобових (a_7); урожайність культур зернових та зернобобових (a_8); валовий збір картоплі (a_9); урожайність картоплі (a_{10}); валовий збір культур овочевих (a_{11}); урожайність культур овочевих (a_{12}); середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств сільського господарства (a_{13}); реалізація сільськогосподарськими підприємствами зернових та зернобобових культур (a_{14}), олійних культур (a_{15}), овочів (a_{16}), плодів та ягід (a_{17}), худоби та птиці (a_{18}), молока та молочних продуктів (a_{19}), яєць (a_{20})).

Водночас залежними змінними, які певною мірою є індикаторами макроекономічних тенденцій, обрано валовий регіональний продукт (ВРП) у розрахунку на 1 особу (B_1) та наявний дохід населення у розрахунку на 1 особу (B_2). Для покращення об'єктивності результатів статистичні дані окреслених вихідних параметрів переведено у долари США за розрахунком середньорічного курсу за кожним роком досліджуваного періоду (2012-2017 рр.).

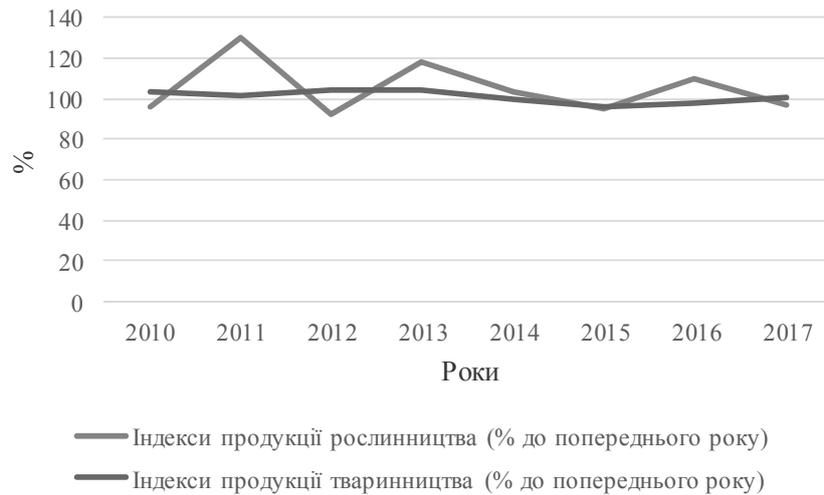

Рис. 1. Індекси продукції сільського господарства за видами [сформовано за [1, 2]]

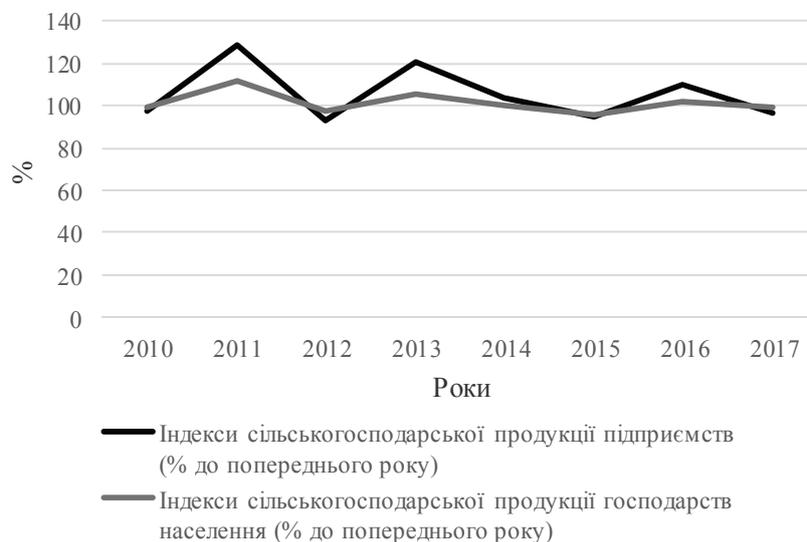

Рис. 2. Індекси продукції сільського господарства за видами суб'єктів господарювання [сформовано за [1, 2]]

Даний перелік, звичайно, не є вичерпним та у перспективі подальших досліджень буде доповнюватися, паралельно розширюючи інструментарій та посилюючи базу для підтвердження важливих наукових гіпотез у даному напрямі. Для проведення даного аналізу обрано програмне середовище Statistica 10.0 та усі показники (2012-2017 рр.) у розрізі регіонів України логарифмувалися. При цьому утворилась масштабна генеральна вибірка із 2880 спостережень (20 показників за 6 років у кожному із 24 регіонів) для кожної залежної змінної. Результати оцінки впливу вище окреслених вхідних показників ($a_1, \dots, a_{20}$) на ВРП (B_1) і наявний дохід населення (B_2) відображено у табл. 3.

Результати аналізу статистично значущі, про що засвідчують значення коефіцієнта кореляції ($R_1=0,902$; $R_2=0,848$), скоригованого коефіцієнта детермінації ($R_1^2=0,813$; $R_2^2=0,72$) та критерію Фішера ($F_1(13,130) = 43,479$; $F_2(9,134) = 38,271$).

Так, за результатами динамічної балансової кросс-секційної регресії, найбільший вплив на ВРП серед досліджуваних показників здійснює наявність тракторів у сільському господарстві ($a_4 = 1,881$). Тобто, зі збільшенням їх кількості на 1000 од., ВРП у розрахунку на 1 особу зростає на 1,88 дол. США. Середнім впливом на B_1 відзначається обсяг реалізації худоби та птиці сільськогосподарськими підприємствами ($a_{18} = 0,496$). Значним оберненим впливом на залежну змінну характеризуються: наявність зернозбиральних комбайнів у сільськогосподарських підприємствах ($a_5 = -0,778$), вище середнього оберненим – реалізація олійних культур ($a_{15} = -0,651$) та середнім оберненим – реалізація зернових та зернобобових культур ($a_{14} = -0,428$). Такі результати в основному можна пояснити наявністю низки корупційних схем і неоподаткованих фінансових потоків у цих напрямках сільськогосподарського виробництва та не повну об'єктивність статистичної інформації.

Таблиця 3

Вплив основних показників функціонування сільськогосподарських підприємств та аграрного сектору (a_1 - a_{20}) на валовий регіональний продукт (B_1) і наявний дохід населення (B_2) [розраховано та сформовано за [1; 2]]

НЕЗАЛЕЖНІ ЗМІННІ	ЗАЛЕЖНІ ЗМІННІ	
	(B_1)	(B_2)
	Коефіцієнт кореляції	
	$R_1=0,902$	$R_2=0,848$
	Скоригований коефіцієнт детермінації	
	$R_1^2=0,813$	$R_2^2=0,72$
	Критерій Фішера	
	$F_1(13, 130)=43,479$	$F_2(9, 134)=38,271$
	при $p_1<0,0000$	при $p_2<0,00000$
	Вільний член	
$B_1= 16,496$	$B_2= 14,291$	
a_2	-0,476	-0,439
a_3	0,152	0,207
a_4	1,881	0,719
a_5	-0,778	-
a_6	-0,202	-
a_9	0,374	0,467
a_{10}	-0,238	-0,294
a_{13}	-	-0,232
a_{14}	-0,428	-0,864
a_{15}	-0,651	-
a_{16}	0,198	-
a_{17}	-0,170	-
a_{18}	0,496	0,222
a_{20}	0,39	0,417

Для залежної змінної B_1 рівняння має наступний вигляд:

$$B_1 = 16,5 - 0,476a_2 + 0,152a_3 + 1,881a_4 - 0,778a_5 - 0,202a_6 + 0,374a_9 - 0,238a_{10} - 0,428a_{14} - 0,651a_{15} + 0,198a_{16} - 0,170a_{17} + 0,496a_{18} + 0,39a_{20}. \quad (1)$$

На дохід населення, за результатами аналізу, найбільший вплив також здійснює показник наявності тракторів ($a_4 = 0,719$), середній вплив – валовий збір картоплі ($a_9 = 0,467$) та обсяги реалізації яєць сільськогосподарськими підприємствами ($a_{20} = 0,417$). Значний обернений вплив на B_2 простежується в обсягах реалізації зернових та зернобобових культур сільськогосподарськими підприємствами ($a_{14} = -0,864$).

Для залежної змінної B_2 рівняння має наступний вигляд:

$$B_2 = 14,3 - 0,439a_2 + 0,207a_3 + 0,719a_4 + 0,467a_9 - 0,294a_{10} - 0,232a_{13} - 0,864a_{14} + 0,222a_{18} + 0,417a_{20}. \quad (2)$$

ВИСНОВКИ

Окреслені особливості функціонування сільськогосподарських підприємств можуть бути певними орієнтирами для врахування у процесі розробки та реалі-

зації стратегічних рішень на усіх рівнях ієрархії управління щодо посилення їх конкурентоспроможності на внутрішніх та зовнішніх ринках. Зокрема, розширюючи інструментарій, сформовані на основі отриманих результатів аналізу рівняння (1)-(2) будуть вагомими компонентами базису подальших досліджень розвитку сільськогосподарських підприємств у контексті макроекономічних зрушень України, зокрема у процесі моделювання та прогнозування ключових параметрів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Офіційне Інтернет-представництво Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua>.

References

1. State Statistics Service of Ukraine: Official site. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].

2. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: Official Internet representation. URL: <http://minagro.gov.ua>. [in Ukrainian].

ХАНДИЙОлена Олексіївна
alkhandiy@ukr.net**КАЛЮЖНА**Вікторія Сергіївна
viki29121997@gmail.com**ОЛЬШАНСЬКИЙ**Олександр Володимирович
fkm.k@ukr.netк.е.н., доцент, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля, докторант,
Інститут економіки промисловості
НАН Українимагістрант, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Далямагістрант, Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

УДК 331.5

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОПИТУ НА РИНКУ ПРАЦІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ТА СУСПІЛЬСТВА**TRANSFORMATION OF LABOR MARKET DEMAND AS A RESULT OF THE IMPACT OF DIGITALIZING THE ECONOMY AND SOCIETY****KHANDII Olena Oleksiivna** – PhD in Economics, Associate Professor, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl, Grand PhD courses at the Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine**KALIUZHNA Viktoriia Serhiivna** – master, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl**OLSHANSKYI Oleksandr Volodymyrovych** – master, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl

Процес цифровізації економіки та суспільства в Україні впливає на позитивні та негативні зміни ринку праці. Позитивні зміни пов'язані з появою попиту на нові професійні знання, зі створенням робочих місць в галузях, в яких активно відбувається процес цифровізації. Негативні зміни на ринку праці пов'язані зі зростанням структурного безробіття, відмиранням одних професій та скороченням попиту на інші. У статті досліджено зміни попиту на різні професії на ринку праці, появу попиту на нові професії в ІТ-сфері. Виявлено, що в результаті автоматизації робочих місць найбільше постраждають професії, які пов'язані з одноманітними фізичними і когнітивними завданнями. Розглянуто різні прогнози щодо зміни попиту на ринку праці під впливом цифровізації економіки та суспільства.

* * *

Процесс цифровизации экономики и общества в Украине влияет на возникновение положительных и отрицательных изменений на рынке труда. Положительные изменения связаны с появлением спроса на новые профессиональные знания, созданием рабочих мест в отраслях, в которых активно происходит процесс цифровизации. Негативные изменения на рынке труда связаны с ростом структурной безработицы, отмиранием одних профессий и сокращением спроса на другие. В статье исследованы изменения в спросе на различные профессии на рынке труда, появление спроса на новые профессии в ИТ-сфере. Выявлено, что в результате автоматизации рабочих мест больше всего страдают профессии, связанные с однообразными физическими и когнитивными задачами. Рассмотрены различные прогнозы относительно изменения спроса на рынке труда под влиянием цифровизации экономики и общества.

* * *

Introduction. The process of digitization of the economy and society in Ukraine influences the positive and negative changes in the labor market. Positive changes are associated with improved work efficiency, reduced labor input and speed and quality of service delivery in all areas of human life. Also, the demand for new professional knowledge, skills is emerging, jobs are being created in industries where the process of digitization is actively taking place, and in the sectors that serve the processes of implementation of digitization in the economy, government, social services. Negative changes in the labor market related to the rise in structural unemployment, the dying out of some professions and the decline in demand for others. Also, the shortage of IT specialists serving the digitalization process in all industries and at all stages of its deployment is growing, with highly skilled Ukrainian IT professionals working for employers from other countries.

The **purpose** of the article is to study of the transformation of demand in the labor market under the influence of digitization of the economy and society.

Results. Changes in the ratio of professional spheres in the labor market, the emergence of demand for new professions in the IT sphere was investigated in the article. The importance of information technology, as a driving lever of the 21st century and their significant contribution to economic development, was noted. It has been found that job automation has the greatest impact on professions related to uniform physical and cognitive tasks. Various forecasts of changes in labor market demand under the influence of digitization of the economy and society have been considered.

Conclusion. The pace of implementation of digitalization in all spheres of life affects the economic and social development of any country. The slow process of digitization in Ukraine gives the opportunity to adapt the labor market to new requirements and to formulate a supply with new qualities and in the required quantity. At this stage of implementation of digitization measures, state support, control and regulation of the training and retraining of specialists who will be in demand in the labor market in order to avoid massive structural unemployment in all sectors of the economy is urgently needed.

Ключові слова: ринок праці, цифровізація, попит, професія, розвиток

Ключевые слова: рынок труда, цифровизация, спрос, профессия, развитие

Keywords: labor market, digitalization, demand, profession, development

ВСТУП

Глобальні виклики сьогодення пов'язані з цифровізацією економік та суспільств і відповідними змінами на ринку праці: швидким зростанням попиту роботодавців на одні професії, скороченням попиту на інші і невідповідністю робочої сили на ринку праці сучасним вимогам стосовно якісних та кількісних характеристик. Конкуреноспроможність України на глобальних ринках знаходиться в залежності від інноваційної та інформаційної політик держави, темпів цифровізації промисловості, аграрного сектору, державного управління та інших сфер суспільного життя. Цифровізація суспільних послуг та багатьох процесів державного управління, підвищення їх ефективності та якості входить до пріоритетних завдань нового курсу Президента України В. Зеленського. Поява Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації є значним досягненням на шляху до "держави в смартфоні", «цифрової економіки», «цифрового суспільства», але без фінансового та кадрового забезпечення цей шлях буде довгим та з великою кількістю «зупинок».

Дослідженню проблем ринку праці, трансформації зайнятості в Україні в контексті цифровізації економіки багато уваги приділяли такі вчені, як В.М. Геєць, А.М. Колот, Е.М. Лібанова, О.Ф. Новікова, М.О. Джаман, С.М. Кожем'якіна, К.О. Січкаренко, О.В. Данніков, Н.В. Савченко, О.М. Ковбаско. Водночас існує потреба у подальшому дослідженні затребуваності професій та останніх тенденцій на ринку праці під впливом процесу цифровізації.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні впливу цифровізації економіки та суспільства на ринок праці з позиції трансформації попиту та затребуваності професій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною базою дослідження є роботи українських та іноземних фахівців у соціально-трудовій сфері, нормативно-правове забезпечення, що регулює та впливає на ринок праці. У роботі використано такі загальнонаукові методи, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, узагальнення, порівняння, системний підхід, метод логічного дослідження та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Впровадження цифрових технологій в усі сфери життя, стає одним з головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5 – 10 років. Даний етап можна охарактеризувати, як перехід будь-якої діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн). Цифрові технології відкривають велику кількість напрямів для розвитку економіки та підвищення якості життя українського народу, що, зі свого боку, залежить від рівня розвитку Інтернет-зв'язку, бо саме

якість доступу до глобальної мережі характеризує країну як відкриту, безпечну та вільну у просторі, що розповсюджує інформацію та надає громадянам можливість вільного спілкування та всебічного розвитку без кордонів. Цифровій трансформації, Digital – трансформації, діджиталізації – присвячується все більше форумів, конференцій, обговорень, на одному з яких – iForum в Києві, виступив президент України В. Зеленський і розповів про проект «Ліфт», який допоможе українцям приєднатися до процесу впровадження новітніх технологій у роботі країни. Основною перевагою даного проекту, є не тільки долучення простих громадян до важливих подій країни, але й те, що даний етап цифровізації буде відбуватися поступово і з мінімальними негативними наслідками для громадян [1].

Цифровізація – це насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [2]. Загалом під терміном «цифровізація» розуміється часткова або повна відмова від робочої сили за допомогою комп'ютерних технологій. У кінцевому результаті цифрова трансформація несе переваги, пов'язані з наданням можливостей для розвитку, самовдосконалення, відкриває нові рівні можливостей. Але в момент такого переходу країна стикається з досить вагомим негативним наслідком у вигляді безробіття, що зумовлено знеціненням багатьох професій, виникненням нових вимог до професійних навичок робітників, зміною традиційних форм організації праці тощо.

Сьогодні серед українських експертів існує думка про недоцільність існування деяких спеціальностей у навчальних закладах, бо вони можуть знецінитись вже через 10 – 15 років. Фахівці з профорієнтації говорять, що в цілому до зникнення більше заданим лінійні професії, де люди працюють за чіткою схематичним алгоритмом. Це, наприклад, брокери, бухгалтери, касири, нотаріуси, юрисконсультанти і частково медики. У підсумку все, що не вимагає креативу, фантазії і емоційного реагування, виконуватимуть машини. А людям залишаться професії, де людяність – один з ключових параметрів успіху: виховання дітей, сфера соціального захисту, мистецтво, частково – медицина і наука.

«Втім, за словами керівника експертно-аналітичного центру Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна Катерини Криворученко, в Україні зміни на ринку праці не настільки стрімкі, як наприклад, у Силіконовій долині. Впровадження великої кількості нових технологій характерне для великих міст. У невеликих населених пунктах все ще важливим є особисте спілкування з представниками таких професій, як листоноша або турагент» [3].

Згідно з аналізом бази вакансій порталу Head-

Hunter Україна у другому кварталі 2019 р. відбулися певні зміни попиту на професії в різних сферах на ринку праці. Провідні позиції зайняли такі сфери, як: «ІТ, телеком» (15 %), «Продажі» (14%) та «Маркетинг» (9 %). Порівняно з першим кварталом відбулось зростання вакансій у «ІТ, телекомі», «Маркетингу», «Адміністративному персоналі» та «Транспорті», а от «Продажі» дещо послабили свої позиції. Водночас до ТОП-10 за кількістю вакансій, за результатами півріччя, увійшла професійна сфера «Робітничий персонал», посунувши «Будівництво» [4].

Незважаючи на популярність вже знайомих професій, в останні роки в бізнес-сфері з'явилися і нові найменування [5]:

- тренд-хантер чи консультант по бізнес-ідеям – людина, що відстежує нові ідеї для продуктів, моди та дизайну. Він шукає те, що незабаром повинно стати модним трендом;

- фахівці з неймінгу і слоганів – люди, що вигадують слогани та назви для нових продуктів чи послуг у різних сферах людської діяльності – у бізнесі, у політиці, у шоу-бізнесі, у соціальній сфері, тощо;

- бізнес-тренер та бізнес-консультант – людина, яка проводить навчання по темі бізнесу. В останні роки ця професія набуває популярності;

- бренд-менеджер – людина, від якої залежить популярність продукції. Ця людина створює нестандартні рішення для новітніх продуктів;

- GR-менеджер – людина, яка налагоджує зв'язок між бізнес-організаціями та державними органами влади.

Найбільший вплив на сьогодні має ІТ-сфера, бо саме завдяки її стрімкому зростанню зараз спостерігаються зміни у світі. У даній сфері також з'явилися нові вакансії [5]:

1. Криптовалютний консультант. Через швидке зростання ринку криптовалюти, на піку затребуваності є дана позиція, також в рекрутингові агентства потрібні фахівці з майнінгу, які можуть бути брокерами або налагоджувачами обладнання для блокчейн-технологій.

2. Архітектор даних. Його задача полягає в аналізі великого обсягу інформації і на її основі повинні надаватися рекомендації щодо подальшого розвитку бізнесу.

3. Диспетчер каршерінгу. Каршерінг – такий вид оренди автомобілів, коли володіння автомобілем надається не одній людині, а декільком, тобто володіння часткою авто з правом користування. У свою чергу диспетчер виконує функцію контролю за автомобілем, його відстежування, вирішення конфліктних ситуацій та підбір автомобіля для клієнта.

4. Оператор дронів. Декілька років тому такий комп'ютерний пристрій, як дрони, стали застосовуватися майже всюди, саме тому компаніям потрібні фахівці, які матимуть змогу не лише керувати безпілотним літальним апаратом, а й матимуть знання в проведенні його технічного обслуговування.

Згідно звіту всесвітньої консалтингової компанії McKinsey до 2030 р. буде автоматизовано приблизно 60 % роботи, що призведе до втрати від 400 до 800 млн.

робочих місць по всьому світу. Насамперед автоматизація буде стосуватися одноманітних фізичних і когнітивних завдань. Фізичні рутинні завдання найчастіше виконують чоловіки (наприклад, оператори машин). З них 40 % втратять роботу через автоматизацію. А одноманітну інтелектуальну роботу частіше виконують жінки (наприклад, працівники установ та офісів), без роботи залишаться 52 % з них [6].

В Україні процес цифровізації суттєво відстає від світового рівня. Відображення даного відставання можна побачити, якщо порівняти темпи зростання попиту на фахівців на внутрішньому та світовому ринку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Проблематика даної ситуації полягає в тому, що українські ІТ-компанії переважно працюють на міжнародній арені, адже там попит на талановитих спеціалістів вищий, ніж в Україні, тому їх вклад в цифровізацію України є мінімальним. Згідно зі статистичними даними станом на кінець 2016 р. країна втратила понад 10000 висококваліфікованих кадрів [7], вони працюють там, де є реальний попит на їх інтелект та знання, де є робота, яка високо цінується та добре оплачується. Внутрішній попит на «цифрові» технології та споживання їх секторами економіки, громадянами, бізнесом, державою тільки зростає – з одного боку, це дозволяє адаптуватися до змін попиту на одні професії та скорочення попиту на інші в результаті автоматизації на ринку праці, з іншого боку повільний процес впровадження цифровізації в усі сфери життя людини стримує можливості економічного зростання в країні.

ВИСНОВКИ

Цифровізація економіки та суспільства є поштовхом до покращення якості та доступності суспільних послуг, можливістю досягнення соціально-економічного розвитку, навіть для віддалених від адміністративних центрів громад. Найважливіше – це поступовий перехід, без кардинально різких змін, які б негативно впливали на повсякденність життя населення. Уряд, підприємства та громадяни все частіше і в більшій кількості використовують автоматизовані пристрої, бо вони більш зручні та економічні у використанні. Проте масштабна заміна робочої сили на автоматизовані пристрої може призвести країну до зростання структурного безробіття, що зі свого боку може потягти за собою поглиблення економічної кризи. Саме тому вже зараз прогнози стосовно змін на ринку праці під впливом цифровізації потребують програм та стратегій змін системи освіти та підготовки і перепідготовки кадрів, системи заходів з державної підтримки розвитку цифрових навичок населення з першого класу школи до та після настання пенсійного віку.

Зміни на ринку праці у результаті скорочення персоналу у результаті автоматизації та цифровізації процесів потребують відповідного покращення умов праці, підвищення мотивації працівників, збільшення оплати праці, навчання та розвитку працівників за рахунок компаній та державні кошти, що має знайти своє втілення у трудовому законодавстві України. Мінімізацію рівня структурного безробіття слід здійснювати на національному рівні завдяки єдиним он-

лайн платформам, які використовуються для найму персоналу з метою усунення недоліків діючих платформ і веб-сайтів, на яких присутня недостатня захищеність персональних даних, неповна інформація про роботодавця, незручний інтерфейс тощо.

Подальші дослідження в цьому напрямі будуть присвячені вивченню позитивного міжнародного досвіду цифровізації економіки та суспільства європейських та інших країн.

Список використаних джерел

1. Країна в смартфоні. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4099443-kraina-v-smartfoni-zelenskyi-zapuskaie-proekt-lift>
2. Термін «Цифровізація». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/40820:65990>
3. Які професії в Україні зникають, а які з'являються? URL: <https://uk.etcetera.media/8244-328.html>
4. Попит на ринку праці у II кварталі 2019. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7199-popit-na-rinku-prac-u-ii-kvartal-2019.html>
5. Нові професії та прогноз найбільш популярних вакансій на 2019 рік. URL: <https://powerpact.com.ua/articles/novi-profesii-ta-prohnoz-naibilsh-populiarnykh-vakansii-na-2019-rik?hl=ru>
6. Автоматизація вплине на гендерний розрив на ринку праці. Як жінкам не втратити роботу? URL: <https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html>

[rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html](https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html)

7. Цифровізація країни – ринок ІКТ. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/shljah-do-tsifrovizatsiji-ekonomiki-294544.html>

References

1. Country in a smartphone. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/4099443-kraina-v-smartphones-zelenskyi-zapuskaie-project-lift> (in Ukrainian)
2. The term "Digitalization". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/40820:65990> (in Ukrainian)
3. Which professions in Ukraine are disappearing and which are emerging? URL: <https://en.etcetera.media/8244-328.html> (in Ukrainian)
4. Labor market demand in Q2 2019. URL: <https://pon.org.ua/novyny/7199-popit-na-rinku-prac-u-ii-kvartal-2019.html> (in Ukrainian)
5. New professions and forecast of the most popular vacancies for 2019. URL: <https://powerpact.com.ua/articles/novi-profesii-ta-prohnoz-naibilsh-populiarnykh-vakansii-na-2019-rik?hl=en> (in Ukrainian)
6. Automation will affect the gender gap in the labor market. How can women not lose their jobs? URL: <https://uk.etcetera.media/avtomatizatsiya-vpline-na-genderniy-rozriv-na-rinku-pratsi-yak-zhinkam-ne-vtratiti-robotu.html> (in Ukrainian)
7. Digitalization of the country is the ICT market. URL: <https://biz.nv.ua/eng/experts/shljah-do-tsifrovizatsiji-ekonomiki-294544.html> (in Ukrainian)

ГРОМОВА

Ольга Євгеніївна

kuprienkoolga80@gmail.com

УДК 658.7.011.1

**КОНЦЕПЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ
МАРКЕТИНГУ ТА ЛОГІСТИКИ**
**CONCEPT OF COMMUNICATION
MARKETING AND LOGISTICS**

к. е. н., доцент, Вінницький
торговельно-економічний
інститут КНТЕУ

ТЕРЕЙКОВСЬКА

Надія Сергіївна

Вінницький торговельно-
економічний інститут КНТЕУ

HROMOVA Olha Yevheniivna – PhD in Economics, Associate Professor, Vinnytsia Trade and Economic Institute of KNTEU

TEREIKOVSKA Nadiia Serhiivna – Vinnytsia Trade and Economic Institute of KNTEU

У сучасних умовах ускладнення виробництва і конкуренції, що посилюються, не є можливим розвиток підприємств без стійких зв'язків, ефективної взаємодії внутрішніх і зовнішніх процесів. Виникає потреба в управлінні взаємообумовленими процесами на ринках постачальників і споживачів на основі маркетингової інформації, процесами руху матеріальних та інформаційних логістичних потоків, які забезпечують координацію попиту та пропозиції на товар. Тим часом все частіше виникає питання незалежності маркетингу і логістики, а також допоміжної їх ролі один одному.

* * *

В современных условиях усложнения производства и ужесточающейся конкуренции развитие предприятий не представляется возможным без устойчивых связей, эффективного взаимодействия внутренних и внешних процессов. Возникает потребность в управлении взаимообусловленными процессами на рынках поставщиков и потребителей на основе маркетинговой информации, процессами движения материальных и информационных логистических потоков, обеспечивающих координацию спроса и предложения на товар. Между тем в системе научных знаний отмечены точки зрения о независимости маркетинга и логистики, о вспомогательной их роли друг для друга.

* * *

Introduction. In modern conditions of increasing complexity of production and increasing competition, the development of enterprises is not possible without stable ties, effective interaction of internal and external processes. There is a need to manage interdependent processes in the markets of suppliers and consumers on the basis of marketing information, the processes of movement of material and information logistics flows, ensuring the coordination of supply and demand for goods.

The **purpose** of the research is to determine the mechanism of interaction between logistics and marketing and to develop scientific and practical recommendations for their comprehensive use.

Results. Due to the combination of functions, logistics and marketing are closely linked material, financial, information, commodity and other flows with the markets and with all subjects of the market system.

Conclusion. Among the trends in the development of marketing logistics in terms of market relations clearly shows the direction of individual approach to each type of product and complication of the process of its implementation. That is why only marketing logistics can reduce the risks of complicated implementation processes, create flexible distribution capacities, and ultimately help the company dynamically adapt to changes in the current economic situation. Thus, the development of modern concepts of marketing and logistics leads to the fact that none of the concepts is not effective without the use of another concept. This pushes the formation of such a concept as «marketing logistics».

Ключові слова: маркетинг, логістика, збут, концепція, розподіл

Ключевые слова: маркетинг, логистика, продажа, концепция, дистрибуция

Keywords: marketing, logistics, sales, concept, distribution

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку теорія і практика логістики та маркетингу виступають в якості основних інструментів ринкової економіки.

Потенційні можливості використання інструментарію логістики та маркетингу надзвичайно великі, однак основними передумовами їх широкого застосування є усвідомлення того, які можливості вони надають підприємствам для забезпечення успішної і прибуткової роботи в умовах конкуренції, з одного боку, і які вигоди приносять споживачам, які проблеми дозволяють їм вирішувати з іншого.

Питанню маркетингової логістики присвячено ряд робіт зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: А. Альбекова, В. Бондаренко [1], А. Гаджинського, О. Глогусь, А. Кальченко, О. Костюк [2], Є. Крикавського [3], Л. Міротіна, Ю. Неруш, В. Ніколайчук,

О. Новікова, М. Окландера, Б. Плоткіна, О. Перебийніс, А. Родніков, А. Семененко, В. Сергєєва, О. Телетова [4], Є. Черноусова [5]; Д. Бауерсокса, Г. Дж. Болта, Д. Джонсона, К. Клосса та ін. Проте дослідження у цій галузі потребують постійних уточнень та доповнень в реаліях сьогодення та динамічного розвитку економічних відносин.

МЕТА РОБОТИ

Метою проведеного дослідження є визначення механізму взаємодії логістики та маркетингу і розробка науково-практичних рекомендацій стосовно їх комплексного використання. Адже це надає підприємству конкурентні переваги та дозволяє забезпечити баланс необхідних ресурсів, а також задовольнити потреби покупців на ринку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методичною основою дослідження

стали фундаментальні положення логістики та маркетингу, законодавчі та нормативні акти України, монографії, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених. У роботі використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи досліджень, зокрема метод систематизації.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах ускладнення виробництва і конкуренції, що посилюється розвиток підприємств не є можливим без стійких зв'язків, ефективної взаємодії внутрішніх і зовнішніх процесів. Підприємство настільки успішне на ринку, наскільки продукція підприємства відповідає запитам клієнтів.

Виникає потреба в управлінні взаємообумовленими процесами на ринках постачальників і споживачів на основі маркетингової інформації, процесами руху матеріальних та інформаційних логістичних потоків, які забезпечують координацію попиту і пропозиції на товар. Маркетинг і логістика є частинами єдиного процесу – процесу задоволення запитів споживачів. Маркетинг формує і визначає попит, що виник, а логістика забезпечує просування товарного потоку до споживача. Реалізуючи свої функції, логістика у комплексі з маркетингом дозволяють підприємству виробити стратегію забезпечення конкурентних переваг на основі врахування запитів кожного конкретного споживача. Вони формують відповідний підхід, у рамках якого всі стадії виробництва, постачання і збуту розглядаються як єдиний і безперервний процес руху і трансформації економічних потоків в задоволення споживчих запитів. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне звернутися до питання взаємодії логістики та маркетингу підприємств як ключових факторів успіху в галузі управління процесами руху товару. Тим часом у системі наукових знань відзначені точки зору про незалежність маркетингу і логістики, про допоміжні їх ролі один для одного. Таким чином, становлення концепцій маркетингу і логістики демонструє економічну спільність останніх, яка відображатиме сутність ринкових процесів, а саме орієнтацію на споживачів. За цілями і важливістю справ логістика і маркетинг по суті представляють собою частини єдиного процесу – задоволення потреб цільових ринків.

Завдяки здійсненню сукупності функцій логістика і маркетинг тісно пов'язані матеріальними, фінансовими, інформаційними, товарними та іншими потоками з ринками і з усіма суб'єктами ринкової системи.

Як вже зазначалося вище, маркетингова діяльність підприємства пов'язана перш за все з комплексом функцій від вивчення попиту до просування товарів і послуг на ринок, включаючи післяпродажне обслуговування, а логістика спрямована на організацію забезпечення виробництва всіма видами ресурсів і оптимізацію управління поточними процесами. Таким чином, логістика та маркетинг взаємодоповнюють один одного, оскільки в сукупності вони зумовлюють політику і спрямованість виробничої, постачальницької і збутової діяльності суб'єктів ринкових відносин.

Отже, логістика та маркетинг представляють собою тісно інтегровані напрямки виробничо-комерційної діяльності. Чим ширше і динамічніше номенклатура продукції, що випускається, тим складніше проблеми

управління процесами в усіх сферах виробничо-господарської діяльності (у матеріально-технічному забезпеченні, виробництві, збуті, менеджменті, фінансуванні тощо). Якщо дані проблеми вирішити неможливо або їх рішення обходиться невиправдано дорого, то доводиться вносити корективи в асортиментну структуру, виробничу програму, бюджет підприємства, а також в маркетингову стратегію і тактику продуцента. Зв'язки між маркетингом і логістикою настільки сильні і переплетені, що іноді буває важко розділити сфери інтересів цих двох ключових функцій будь-якого бізнесу. І все-таки ототожнення маркетингу з логістикою, на нашу думку, неправомірне. Логістика і маркетинг не тільки дві різні наукові дисципліни, а й на практиці мають різні цілі, завдання та функції.

Як показали дослідження, між маркетингом і логістикою економічна природа формує тільки компліментарні зв'язку, але практика управління досить часто породжує конфлікти. Основними їх причинами є:

- вихоплення окремих елементів з системи як маркетингу, так і логістики, примітивне їх тлумачення;
- слабкий кадровий склад і нерозуміння необхідності його навчання;
- недооцінка ролі планування в підвищенні рівня управління, відсутність знань і навичок у розробці стратегічних планів;
- повна відсутність культури консалтингу в сфері маркетингу і особливо логістики.

Підкреслюючи взаємозалежність і взаємозумовленість логістики та маркетингу, обгрунтуємо також можливість існування категорії «маркетингова логістика».

Словосполучення «маркетингова логістика» може здатися на перший погляд тавтологічне, якщо виходити з буквальною трактування понять «логістика» і «маркетинг». Як було показано вище, під логістикою найчастіше розуміють управління матеріальними потоками і пов'язаними з ними потоками фінансів та інформації; маркетинг ж являє собою управління виробничо-збутовою діяльністю з орієнтацією на ринок.

Зі свого боку розуміння цього не тільки не виключає, а навіть передбачає використання категорії «маркетингова логістика» в теорії логістики та практиці господарської діяльності підприємств.

Серед тенденцій розвитку маркетингової логістики в умовах ринкових відносин чітко проявляється напрямок на індивідуальний підхід до кожного виду продукції і ускладнення процесу її реалізації. Ось чому тільки маркетингова логістика здатна зменшити ризики від ускладнення процесів реалізації, створити гнучкі потужності розподілу і в підсумку допомогти підприємству динамічно пристосовуватися до змін в поточній економічній ситуації. Таким чином, розвиток сучасних концепцій маркетингу і логістики призводить до того, що жодна з концепцій не є ефективною без використання іншої концепції. Це підштовхує до формування такого поняття, як «маркетингова логістика».

Отже, проведений нами аналіз загального і особливого в логістиці та маркетингу дозволяє переконатися у науковій і практичній спроможності кожної з цих категорій, а також в їх тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Логістика і маркетинг як інструменти

ринкової орієнтації виробництва повинні використовуватися не автономно один від одного, а в різних комбінаціях, що дозволяє витягувати максимально можливі переваги і маркетингу, і логістики.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження визначено та систематизовано принципи та сфери взаємодії та взаємодоповнення маркетингу та логістики. У роботі деталізовано категорію «маркетингова логістика», розглянуто її основні складові, зазначено переваги використання логістичного підходу у маркетинговій діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В.М. Формування взаємозв'язків маркетингу та логістики в підприємницькій діяльності URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4454>
2. Костюк О. Маркетингові і логістичні підходи в ефективному функціонуванні підприємства. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzlubp_2010_5_23.pdf
3. Крикавський С.В. Маркетингові і логістичні аспекти в дистрибуції споживчих товарів особливих габаритів. Міжнародна науково-практична конф. присвячена 40-річчю каф. менеджменту і адміністрування «Економіка та управління в нафтогазовому комплексі України: Актуальні проблеми, реалії та перспективи. 21-23 вересня 2016 р. м. Івано-Франківськ. С. 145-147.
4. Телетов О.С. Маркетинговий аспект в інноваційній діяльності виробників промислової продукції. Маркетинг: теорія і практика: зб. наук. праць Східноукраїнського

національного університету. Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2012. С. 208–215.

5. Черноусов Е.В. Анализ рынка логистических провайдеров – зарубежный опыт. Менеджмент в России и за рубежом. 2008. № 6. С. 13-17.

References

1. Bondarenko V. Formation of relations of marketing and logistics in business activity. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4454> (in Ukrainian)
2. Kostiuk O. Marketing and logistic approaches in the effective functioning of the enterprise. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzlubp_2010_5_23.pdf (in Ukrainian)
3. Krykavskiy Y.V. Marketing and logistical aspects in the distribution of consumer goods of special dimensions. International scientific and practical conf. dedicated to the 40th anniversary of the cafe. Management and Administration «Economy and Management in the Oil and Gas Complex of Ukraine: Actual Problems, Realities and Prospects. September 21-23, 2016 Ivano-Frankivsk. pp. 145-147. (in Ukrainian)
4. Tielietov O. Marketing aspect in the innovation activity of manufacturers of industrial products. Marketing: Theory and Practice: Coll. Sciences. Proceedings of the East Ukrainian National University. Luhansk: East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl, 2012, pp. 208–215. (in Ukrainian)
5. Chernousov E. The analysis of the market of logistics providers is a foreign experience. Management in Russia and abroad. 2008. № 6. pp. 13–17. (in Russian)

СЕМЕНЕНКО
Інна Максимівна
isemenenko@ukr.net

УДК 330.837:332.1

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА

д.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Східноукраїнський
національний університет
імені Володимира Даля

INSTITUTIONAL SUPPORT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF A REGION: ESSENCE AND STRUCTURE

SEMENENKO Inna Maksymivna – Doctor of Economics, Associate Professor, East-Ukrainian National University after Volodymyr Dahl

Інститут є ключовим поняттям, яке описує предметну область інституційного забезпечення сталого розвитку. Для забезпечення сталого розвитку регіону необхідно створювати та використовувати відповідні інститути. Стаття присвячена дослідженню сутності і структури інституційного забезпечення сталого розвитку регіону. У статті відзначені вчені, які досліджували інститути, що забезпечують сталий розвиток регіону. Визначено, що існують різні класифікації інститутів залежно від їх ключових характеристик, які можна застосовувати і для класифікації інститутів, які сприяють сталому розвитку регіону. Узагальнено та виділено ознаки та види інститутів у різних науковців. Визначено інститути сталого розвитку, які згадуються у Порядку денному на XXI ст.

* * *

Інститут является ключевым понятием, которое описывает предметную область институционального обеспечения устойчивого развития. Для обеспечения устойчивого развития региона необходимо создавать и использовать соответствующие институты. Статья посвящена исследованию сущности и структуры институционального обеспечения устойчивого развития региона. В статье отмечены ученые, исследовавшие институты, обеспечивающие устойчивое развитие региона. Определено, что существуют различные классификации институтов в зависимости от их ключевых характеристик, которые можно применять и для классификации институтов, способствующих устойчивому развитию региона. Обобщены и выделены признаки и виды институтов у разных ученых. Определены институты устойчивого развития, которые упоминаются в Повестке дня на XXI век.

* * *

Introduction. "Institute" is a key concept that describes the subject area of institutional support of sustainable development. In order to promote the sustainable development in the region, it is necessary to establish and use the appropriate institutes. The possibility of using institutes for cultivation and dissemination the concept of sustainable development in various spheres is proved by examination of institutionalism by many scientists.

Purpose. The article is devoted to examining the essence and structure of institutional support of sustainable development of the region.

Results. Institutional support of sustainable development of a region should be provided by institutions that, for the most part, encourage managers and owners of enterprises to set goals based on the concept of sustainable development. Given that the concept of the institute is sufficiently general, any classification of institutes may in some way be adapted or used to classify the institutes, which promote sustainable development. Establishment of institutional support should take into account the national peculiarities and already existing formal and informal institutes. The article summarizes the characteristics and types of institutes of different scientists, which can be used for sustainable development support of a region. The article presents the types of sustainable development institutes and their recalling in Agenda 21.

Conclusion. Research of institutional support of sustainable development is rather fragmented. The existing classification of institutes can also be adapted and used to classify institutions that promote sustainable development of a region. Formal institutes play significant role in sustainable development of a region through the legislative regulation of enterprise activity etc. At the same time there is a large number of informal rules that encourage businesses to set goals, other than profit, and are therefore crucial to sustainable development of a region. The mechanism of public administration is very important for the implementation of sustainable development principles, however its role should not be absolutized, as cultivation of sustainable development culture at domestic enterprises is ensured mostly by informal institutes.

Ключові слова: сталий розвиток, інституційне забезпечення, інститут, формальні і неформальні інститути

Ключевые слова: устойчивое развитие, институциональное обеспечение, институт, формальные и неформальные институты

Keywords: sustainable development, institutional support, institute, formal and informal institutes

ВСТУП

Ключовим поняттям, яке описує предметну область інституційного забезпечення сталого розвитку, є поняття "інститут". З часу свого обґрунтування в інституціональному напрямі економічної науки серед вчених все ще немає єдиної точки зору відносно сутності

і структури інститутів, які утворюють суспільство та впливають на його розвиток. Виникнення інституціоналізму по суті є відповіддю на протиріччя в економічній науці, а саме протиріччя між неокласичних підходом та існуючими реаліями організації взаємодії між підприємствами (мікроекономікою), і поєднує економічні, соціальні, етичні, психологічні, правові проблеми.

Про можливість застосування інститутів для культивування та поширення в усіх сферах діяльності концепції сталого розвитку свідчить розуміння поняття інститутів багатьох вчених. Проте серед них немає єдиної думки стосовно визначення поняття інституту. Багатогранність цього поняття можна, зокрема, простежити у дослідженнях Л.В. Земцової, Є.І. Чернявської, Т.М. Качала, В.А. Мальгіна, Л.Р. Каменських, Г.О. Обиход, Ю.С. Кулик, М.Ю. Крило та можна побачити, що інститут подається як певні правила взаємодії індивідів [1], продукт свідомості людини та регулятор суспільних явищ [2], певний порядок людського буття або суспільний капітал [3], суттєві стійкі соціальні відносини, норми і правила людської поведінки [4]. Очевидно, що для забезпечення сталого розвитку регіону слід утворювати та використовувати відповідні інститути, які виступатимуть як певні елементи культури та суспільного життя і встановлюватимуть правила взаємодії індивідів та суб'єктів регіонального розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Розглядаючи концепцію сталого розвитку, очевидна необхідність застосовувати інструментарій концепцій інституціоналізму через те, що у концепції сталого розвитку якраз поєднані економічні, соціальні, екологічні проблеми, а вирішення цих проблем може бути лише у взаємозв'язку. Більш того, власники і керівники підприємств при цільовому управлінні не завжди є раціональними суб'єктами (акторами) і проявляють опортуністичну поведінку при покладанні цілей. А для забезпечення сталого розвитку їх необхідно "мотивувати" ставити цілі, узгоджені з цілями сталого розвитку. Тому важливим є результативне функціонування відповідних інститутів, які забезпечуватимуть поведінку підприємств як суб'єктів регіонального розвитку згідно концепції сталого розвитку.

Наявність дієвих інститутів є ключовим питанням для культивування ідеї сталого розвитку регіону, оскільки у такому разі присутній принцип добровільності у разі врахування цілей груп інтересів підприємства та цілей сталого розвитку. Отже, метою статті є дослідження сутності і структури інституційного забезпечення сталого розвитку регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ

У контексті необхідності культивування концепції сталого розвитку в суспільстві доречним є результати дослідження В.А. Мальгіна та Л.Р. Каменських, які визначали інститут як найбільш суттєві і стійкі соціальні відносини, норми і правила людської поведінки в економічній, соціальній та будь-якій іншій сфері, що визначають стимули та встановлюють обмеження діяльності особи [4, с. 13-14]. Згодні з традиційним загальним розумінням інститутів як певних "правил гри", які повинні виконуватися на рівні усвідомлення всіма суб'єктами регіонального розвитку та повинні враховуватися під час формування зв'язків між суб'єктами, що сприяє нівелюванню відмінностей в індивідуальній поведінці і робить поведінку окремих суб'єктів передбачуваною. Але висунута В.А. Мальгіним і Л.Р. Каменських теза про те, що, "якщо хтось спрямовує свої зусилля на нерезультативну діяльність, це означає, що склалися такі інститути, які заохочують саме таку по-

ведінку" [4, с. 13-14], є дещо суперечливою, оскільки наявність інститутів, які орієнтують на певний тип поведінки, ще не означає однозначного сприйняття такої поведінки з боку суб'єктів, оскільки мотиваційна сфера будь-якого суб'єкта є значно ширшою за цілеспрямований вплив будь-якого інституту. Крім того, усвідомлена діяльність суб'єкта є результатом впливу не лише одного інституту, а їх сукупності, водночас внаслідок самоорганізації у функціонуванні інститутів їхні цілі також можуть між собою різнитися. Так, інституційне забезпечення сталого розвитку регіону повинно мати такі інститути, які здебільшого заохочують керівників та власників підприємства (суб'єктів цілепокладання) встановлювати цілі з урахуванням концепції сталого розвитку.

Деякі вчені поряд з поняттям "інститут" пропонують використовувати поняття "інституція", характеризуючи відмінність між ними рівнем формалізації правил. Зокрема, згідно з Г.О. Обиход, інституціоналізація заснована на двох базових поняттях: інститути (держави, корпорації, організації, установи) та інституції (як норми і правила) [5]. Такої ж думки дотримуються Ю.С. Кулик і М.Ю. Крило, які у дослідженні інституційного забезпечення сталого розвитку регіону також виділяли інститути та інституції, та зазначали, що "інституції" – це норми, традиції, звичаї поведінки у суспільстві, які забезпечують його поступальний розвиток, тоді як "інститути" – це закріплення норм і звичаїв у вигляді законів, організацій, установ, що впливають на стан соціоекологоекономічної рівноваги в умовах стимулювання сталого розвитку регіону [6]. На противагу зазначеним вченим А.М. Хамідулїна не розглядає окремо поняття інституції, а лише розділяє їх на інститути-організації та інститути-правила, норми. А.М. Хамідулїна визначає інститути як історично укладені правила, норми, традиції соціальних відносин між індивідуумами, структуровані в адекватні громадські організації, а також механізми їх становлення і функціонування [7], але виділяє два основних зазначених вище напрями.

Крім існуючої у науковців дискусії стосовно сутності інститутів та їх впливу на діяльність окремих суб'єктів відкритою та слабоструктурованою залишається проблема типології інститутів. Водночас структуризація інститутів, які сприяють сталому розвитку у наукових дослідженнях приділяється зовсім недостатньо уваги. Але з погляду на те, що поняття інституту є достатньо загальним, будь-яку класифікацію інститутів певним чином можна адаптувати або використати і для класифікації інститутів, які сприяють сталому розвитку, що і роблять у своїх дослідженнях більшість науковців, які звертаються до проблеми інституційного забезпечення сталого розвитку.

Існують різні класифікації інститутів залежно від їх ключових характеристик. Більшість авторів поділяє інститути на формальні та неформальні. А проте слід погодитися з думкою Д. Нортона, яким визначено, що закони, як формальні норми, можуть бути змінені протягом короткого часу, а неформальні норми змінюються поступово. У цьому разі саме неформальні норми створюють легітимну основу для дії законів, а революційні зміни останніх часто призводять до результатів, що відрізняються від очікуваних [8]. Дійсно,

перехід економіки регіонів України матиме свої особливості порівняно з регіонами інших країн. Тому формування інституційного забезпечення має відбуватись з урахуванням вітчизняних особливостей та вже наявних формальних і неформальних інститутів.

Окрім поділу інститутів на формальні і неформальні, деякі вчені схиляються до можливості виділення певних інституціональних рівнів. Зокрема, Л.В. Земцова пов'язувала функціонування формальних та неформальних інститутів з певними рівнями управління: частина неформальних інститутів регулюють відносини суб'єктів на нижчому (побутовому) рівні і за суттю відображають поведінкові норми; формальні інститути визначають систему суспільного устрою, належать до інститутів вищого рівня і, як правило, закріплюються у Конституції [1]. Стосовно рівнів управління вчені схильні поділяти інститути на державні і недержавні, що ототожнюється з попередньою їх класифікацією. Наприклад, Ю.С. Кулик та М.Ю. Крило наголошували, що державні інститути є формальними інститутами вищого рівня, а взаємодія державних, правових, ринкових та громадських інститутів має лежати в основі формування принципово нового організаційно-інституційного середовища [6, с. 153]. Проте таке виокремлення звісно не є остаточним, а на формування нового інституційного середовища для сталого розвитку регіону впливає більша кількість інститутів (у т.ч. політичні інститути, інститут релігії, виховання тощо).

На підтвердження необхідності самоорганізації в інституційному забезпеченні сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами слід визнати, що дійсно формальні інститути грають значну роль у сталому розвитку регіону через законодавче регулювання діяльності підприємств (екологічний податок, рентні платежі, забезпечення гідних умов праці тощо). Але в останніх збрутках вітчизняних науковців, які спробували розробити Доктрину збалансованого розвитку "Україна 2030", зазначено, що "стара парадигма державного управління є ключовим чин-

ником гальмування розвитку", насамперед, через відсутність процесу десовєтизації [9, с. 23]. Отже, нинішні державні інститути та адміністративні основи їхнього функціонування вже не годні забезпечити збалансований, а значить, і сталий розвиток країни та її регіонів. Крім того, існує значна кількість неформальних норм, які спонукають підприємства встановлювати цілі, інші за отримання прибутку, і тому є визначальними для сталого розвитку регіону. Впровадження культури сталого розвитку (культування сталого розвитку) на вітчизняних підприємствах забезпечується саме неформальними інститутами, оскільки відсутні законодавчі врегулювання стосовно впровадження окремих інструментів сталого розвитку, зокрема концепції соціальної відповідальності підприємства.

Деякі дослідники спробували виявити певні характеристики інститутів сталого розвитку. Зокрема, Дж. Шпангенберг, С. Пфал, К. Деллер у своєму дослідженні приділяли увагу таким політично значимим суспільним правилам, які наведені в Порядку денному на XXI ст., як найбільш авторитетний документ стосовно сталого розвитку, тобто на експліцитні (чітко сформульовані) інститути сталого розвитку. З цієї позиції вони виділили дві характеристики інститутів сталого розвитку, які можуть використовуватися як аналітичні критерії для ідентифікації таких інститутів: вони сприяють прийняттю рішень, які задовольняють різні явні і неявні цілі сталого розвитку, та сприяють виконанню таких політичних рішень. Ці критерії дослідники застосували до Порядку денного на XXI ст. з метою визначення інститутів, зазначених явно як інститути у тексті документу або без посилання на це значення, та встановлення, чи дійсно запропоновані головним документом інститути підходять для прийняття рішень щодо сталого розвитку. Водночас автори зазначають про три різних визначення інститутів: як систему правил (включаючи організацію), як механізми, як інституційні орієнтації (табл. 1) [10].

Таблиця 1

Згадування інститутів сталого розвитку у Порядку денному на XXI ст. [складено за [10]]

Вид	Елементи	Присутність у документі
Ідеї	Загальні очікування суспільства, цінності, ідеї, принципи	Явна і неявна
Інститути як інституційні орієнтації	Норми, філософія	Явна, але не названі інститутами
Інститути як інституційні механізми	Адміністративні, політичні та соціальні процедури, правові норми	Явна
Інститути як організації	Структуровані тимчасові або постійні організації з явними і неявними внутрішніми правилами	Явна

Під інститутами як організаціями Дж. Шпангенберг, С. Пфал, К. Деллер розуміли організації, які структурують вибір дій індивідуальних, корпоративних та інших колективних суб'єктів (акторів) у суспільстві. Вони включають організації, які впливають на всіх суб'єктів або груп суб'єктів у суспільстві, якщо вони безпосередньо або через цих суб'єктів мають значний вплив на суспільство в цілому. Організації також можуть бути описані як системи правил. Друге визначення інститутів як механізмів, на думку авторів, являє формальну систему правил і вказує на те, як вони повинні сприяти сталому розвитку. Інститутами

у цьому сенсі є, наприклад, конституційні правила, організаційні правила та постійні накази державних органів, асоціацій, спілок, громадських організацій тощо, письмові угоди, а також податкове законодавство. Інститути у цьому разі пропонують конститутивні та регулюючі правила, які визначають склад суб'єктів, інституціональні ролі, відкривають або закривають доступ до політичних рішень, обмежують діяльність та формують очікування. У цьому контексті "Порядок денний на XXI століття" переважно стосується процесів, ініційованих або запланованих організаціями, тим самим доповнюючи динамічність ста-

тичне сприйняття інститутів. Ці інституційні механізми стосуються значно ширшої "області", ніж самі організації. Отже, інститути як механізми – це явні або формальні системи правил, які визначають вибір дій індивідуальним або колективним суб'єктом у суспільстві. Третє визначення інституту як системи орієнтацій під інститутом має на увазі неявні або неформальні системи правил, які визначають вибір дій індивідуальними або колективними суб'єктами у суспільстві. Ці інститути включають системи орієнтацій, які застосовуються до всіх суб'єктів або груп суб'єктів у суспільстві та систем правил, які застосовуються до конкрет-

них колективних суб'єктів, якщо ці правила за допомогою цих суб'єктів мають значний вплив на суспільство в цілому. Організації, механізми та орієнтації можна описати як системи неявних правил [10]. Отже, по суті поділ інститутів сталого розвитку на інститути-організації, інститути-механізми та інститути-орієнтації відображає поділ інститутів на формальні і неформальні системи правил, які окреслюють рішення суб'єктів регіонального розвитку задля сталого розвитку регіону. Узагальнення ознак та видів інститутів у різних науковців наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Узагальнення ознак та видів інститутів у різних науковців

Автори	Ознака / критерій	Види
Д. Норт [8], А.М. Хамідуліна [7], Є.І. Чернявська [Ошибка! Источник ссылки не найден.]	Формалізація	Формальні та неформальні
Л.В. Земцова [1]	Рівень	Нижчого і вищого рівнів
Є.І. Чернявська [2]	За видом суспільних відносин	Економічні, ідеологічні та політичні
Дж. Шпангенберг, С. Пфал, К. Деллер [10]	За типом впливу на сталий розвиток суб'єкту	Інститути-організації, інститути-механізми та інститути-орієнтації

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження в галузі організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону мають фрагментарний характер. Різні автори здійснюють спроби виділити інститути стосовно розвитку економічних об'єктів різного рівня. Усі ці спроби можна узагальнити та виділити дослідження, які розглядають інституційне забезпечення сталого розвитку.

Саме поняття інститут має досить широке значення, а у самому загальному сенсі, під інститутом розуміють певну сукупність правил, які визначають поведінку суб'єкта та можуть окреслювати напрями дій і встановлювати обмеження на певну діяльність, що визначає деяку роль інститутів. Існуючу класифікацію інститутів можна адаптувати та використовувати і для класифікації інститутів, які сприяють сталому розвитку регіону.

Інституційні зміни постійно відбуваються в економічній системі. У цьому разі складність цих змін відповідає принципу емерджентності, тобто відповідає складності самої економічної системи. У разі переходу регіону до сталого розвитку необхідні такі зміни у структурі інститутів, які забезпечуватимуть врахування положень концепції сталого розвитку в цільовому управлінні підприємством. Механізм державного управління є дуже вагомим для впровадження принципів сталого розвитку, не слід абсолютизувати роль держави у цих процесах, оскільки неформальні інститути грають значну роль у забезпеченні сталого розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Земцова Л.В. Институциональная экономика. Томск: Эль Контен, 2012. 168 с.
2. Чернявська Є.І. Реструктуризація підприємства в умовах трансформаційної економіки. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 264 с.
3. Качала Т.М. Сучасні особливості та інновації в інституційному розвитку економіки країни. Економіка та

держава. 2011. № 12. С. 4-6.

4. Мальгин В.А., Каменских Л.Р. Трансформация институтов в современных условиях. Актуальные проблемы экономики и права. 2009. № 3(11). С. 12-17.

5. Обиход Г.О. Институционализация экологической безопасности Украины. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, Логос, 2016. 304 с.

6. Кулик Ю.С., Крыло М.Ю. Концепція сталого розвитку регіону: організаційно-інституційне забезпечення. Сборник научных трудов "Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ". Винница: ДонНУ, 2014. С. 153-156.

7. Хамидулина А.М. Институциональное обеспечение сбалансированного развития муниципальных образований в регионе. Современные проблемы науки и образования. 2012. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=5932>

8. Норт Д.К. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Фонд экономической книги "Начала", 1997. 180 с.

9. Україна-2030. Доктрина збалансованого розвитку. Львів: Кальварія, 2017. 128 с.

10. Spangenberg J., Pfahl S., Deller K. Towards indicators for institutional sustainability: lessons from an analysis of Agenda 21. Ecological Indicators. 2002. № 2. pp. 61-77.

References

1. Zemtsova L.V. Institutional Economics. Tomsk: El Content, 2012. 168 p. (in Russian)
2. Chernyavska Y.I. Restructuring of an enterprise in conditions of transformation economy. Luhansk: V. Dahl EUNU, 2004. 264 p. (in Ukrainian)
3. Kachala T.M. Modern features and innovations in the institutional development of the country's economy. Economy and the state. 2011. № 12. pp. 4-6. (in Ukrainian)
4. Malgin V.A., Kamenskih L.R. Transformation of institutions in modern conditions. Current problems of economics and law. 2009. № 3 (11). pp. 12-17. (in Russian)
5. Obykhod H.O. Institutionalization of ecological safety of Ukraine. Kyiv: State University of Science and Technology of the NAS of Ukraine, Lohos, 2016. 304 p. (in Ukrainian)
6. Kulyk Y.S., Krylo M.Y. The concept of sustainable development of the region: organizational and institutional support. Collection of scientific papers "Problems and

prospects of development of cooperation between the countries of Southeastern Europe within the framework of the Black Sea Economic Cooperation and GUAM". Vinnytsia: DonNU, 2014. pp. 153–156. (in Ukrainian)

7. Hamidulina A.M. *Institutional support of balanced development of municipalities in the region. Modern problems of science and education. 2012. № 2. URL: <https://www.science-education.ru/en/article/view?id=5932>. (in Russian)*

8. Nort D.K. *Institutes, institutional changes and functioning of the economy. Moscow: Fund of the Economic Book "Beginnings", 1997. 180 p. (in Russian)*

9. *Ukraine-2030. The doctrine of balanced development. Lviv: Calvary, 2017. 128 p. (in Ukrainian)*

10. Spangenberg J., Pfahl S., Deller K. *Towards indicators for institutional sustainability: lessons from an analysis of Agenda 21. Ecological Indicators. 2002. № 2. pp. 61-77.*

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. **Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua